

หนังสือประกอบการศึกษา

สังคมศึกษา

วิชา ศีลธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

โครงการพัฒนาการศึกษา
โรงเรียนมัธยมแบบประสม

หนังสือประกอบกระบวน
สังคมศึกษา

วิชา ศิลปกรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ๒,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๑๔

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๒.๒๕ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของครูสภา

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ครูสภาลาดพร้าว

๕๒ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

๑๐๔๖๑๖ ค.๒

106 ๓๕๓/๕ 11 n.c. ๕๐/๕

111/55

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการ ได้จัดทำหนังสือประกอบการเรียน
สังคมศึกษา วิชาศีลธรรม สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ขึ้น
กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือใน
โรงเรียนได้.

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๓

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'วิจิตร' (Wichit), is written over a horizontal line. In the background, there is a faint circular official seal of the Ministry of Education.

(นายบุญถิ่น อัตถากร)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

หนังสือประกอบการเรียน วิชาศีลธรรม สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ นี้ คณะอนุกรรมการวิชาการโรงเรียนมัธยมแบบประสม หมวดวิชาสังคมศึกษา ได้เสนอต่อกรมวิชาการ และกรมวิชาการได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการ ให้นายจำนงค์ทองประเสริฐ และนางสุนน อมรวิวัฒน์ ร่วมกันเรียบเรียง โดยกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้ง นายเจริญ อินทรเกษตร เป็นผู้ตรวจ

กรมวิชาการ หวังว่าหนังสือ นี้จะเป็น ประโยชน์ แก่การศึกษาในชั้นนี้ตามสมควร

กรมวิชาการ

สารบาญ

หน้า

พระมหากัสสป	๑
อนาถปิณฑิกเศรษฐี	๒๑
พุทธศาสนสุภาษิตที่ ๑ อตุตตะนา โจทยตฺตานํ	๓๕
พุทธศาสนสุภาษิตที่ ๒ ฌมฺมจารี สุขํ เสติ	๔๔
พุทธศาสนสุภาษิตที่ ๓ อสํสํ สํสฺสํ ชินเ	๕๕
พุทธศาสนสุภาษิตที่ ๔ ขนฺติ หิตสุขาวหา	๖๕
พุทธศาสนสุภาษิตที่ ๕ สุขา สงฺฆสฺส สามกฺกึ	๗๒

พระมหากัสสป

(อ่านว่า พระ—มหา—กั—สพ)

ถ้านักเรียนสนใจอ่านหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ นักเรียนจะได้พบว่าปัจจุบันนี้ ได้มีผู้เขียนสรรเสริญบุคคลต่าง ๆ ที่เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติได้รับความสำเร็จในชีวิตให้เป็น “บุคคลตัวอย่าง” ถ้าเป็นนักเรียน หนังสือพิมพ์ก็ยกย่องให้เป็น “นักเรียนตัวอย่าง” ทั้งนี้มุ่งหมายให้ผู้อ่านได้ยึดถือเอาคุณสมบัติที่ดีงามนั้น นำไปประพฤติตาม

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงดำรงพระชนม์อยู่ พระพุทธองค์ได้ทรงสรรเสริญและยกย่องพระมหาสาวกองค์หนึ่ง ว่าเป็นผู้มีคุณธรรมสูงเสมอด้วยพระองค์ เป็นผู้มักน้อย สันโดษ สมควรที่บรรดาภิกษุทั้งหลายจักถือเป็นแบบอย่าง พระมหาสาวกผู้นี้คือ พระมหากัสสป

พระมหากัสสป เป็นพระมหาสาวกผู้ใหญ่องค์หนึ่งของพระพุทธเจ้า ท่านเป็นบุตรกบิลพราหมณ์ กัสสปโคตร มารดาชื่อ สุมณาเทวี เกิด ณ ตำบลมหาติฏฐคาม กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ บิดามารดาตั้งชื่อให้ว่า ปิปปผลิ (อ่านว่า ปิบ—ผะ—ลิ) เมื่ออายุ ๒๐ ปี ได้แต่งงานกับนางภักทากีลาณี ธิดาของพราหมณ์โกสิยโคตร ณ สาคถนคร แคว้นมคธ แต่ไม่มีบุตรธิดาด้วยกัน ทั้งสองคนเป็นผู้

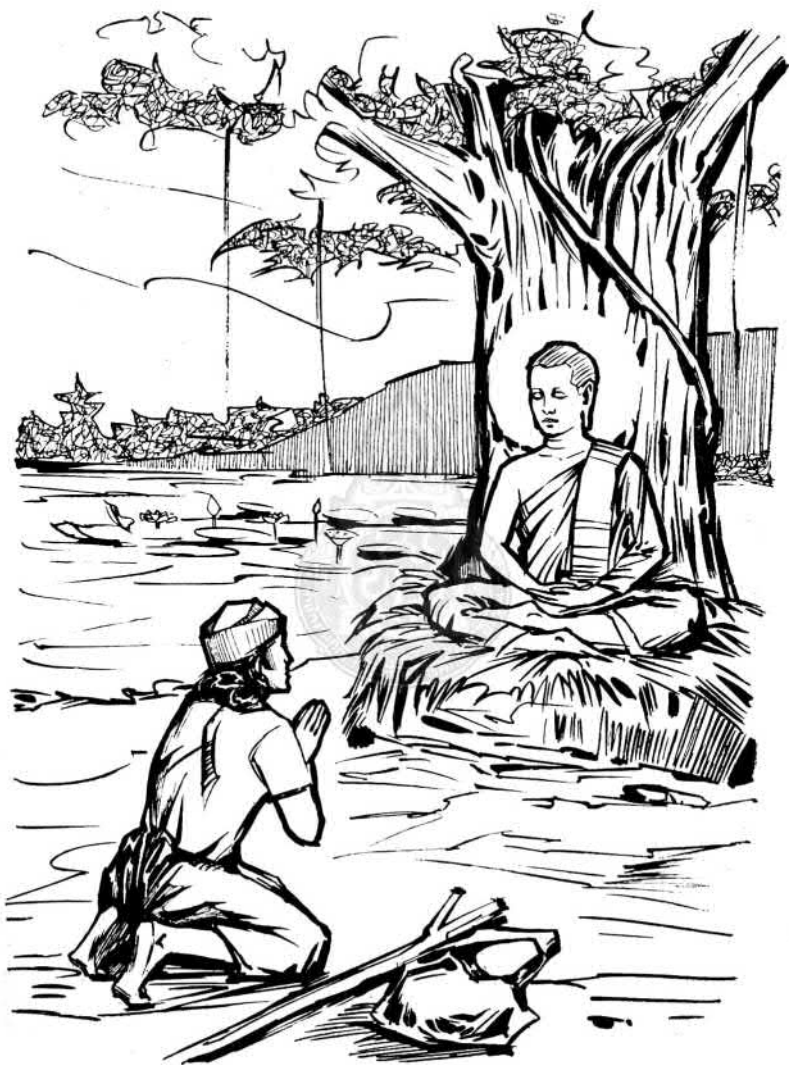
เกิดในสกุลอันมั่งคั่ง เมื่อบิดามารดาถึงแก่กรรม ปิปลิมาณพ และภรรยาก็ได้ครองสมบัติสืบมา

ชีวิตการครองเรือนอันประกอบด้วยข้าทาสบริวาร และกิจการหลายก้านนั้น ย่อมสับสนวุ่นวาย มีปัญหายุ่งยากเกิดขึ้นอยู่เสมอ ทำให้จิตใจเศร้าหมอง เป็นทุกข์ ปิปลิมาณพและนางภักทาบิลาณี มีใจเบื่อง่าย จึงมอบหมายทรัพย์สมบัติและการงานเหล่านั้นให้แก่คนของตน ชวนกันอธิษฐานเพศเป็นนักบวชแล้ว แยกกันเดินทางไปเพื่อแสวงหาอาจารย์ที่จะแนะนำให้ตนได้พ้นทุกข์

วันหนึ่ง ท่านปิปลิ เดินทางไปพบพระพุทธเจ้าประทับอยู่ใต้ร่มไทร ซึ่งเรียกกันว่าพหุตนิโครธ อยู่ ณ เขตเมืองราชกฤห์ ต่อเขตเมืองนาลันทา ท่านเกิดความเลื่อมใสมาก จึงรับเอาพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของตน

ท่านปิปลิ มิได้บวชเป็นพระภิกษุด้วยวิธีอุปสมบท แบบที่นักเรียนได้เคยพบเห็น ท่านบวชด้วยวิธีรับโอวาทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง พระพุทธเจ้าทรงรับปิปลิ เป็นภิกษุในธรรมวินัย ด้วยการประทานโอวาท ๓ ข้อ ว่า

๑. ภายหลัง นางภักทาบิลาณีก็ได้มาอุปสมบทเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา และได้เป็นพระอรหันต์เช่นกัน และยังได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในด้านการระลึกชาติได้อีกด้วย

ปีปผลิเข้าพระพุทธเจ้าได้รับไกร

๑. กัสสป เธอพึงศึกษาว่า เราจักมีความละอาย และ ความเกรงกลัวทั้งในภิกษุเก่า ผู้ปานกลาง และผู้บวชใหม่อย่าง แรงกล้า

๒. กัสสป เธอพึงศึกษาว่า เมื่อเราจักพึงธรรมใดที่ ประกอบด้วยกุศล เราจักเจียหยลงพึงธรรมนั้น พิจารณาเนื้อความ ของธรรมนั้นให้แจ่มแจ้ง

๓. กัสสป เธอพึงศึกษาว่า เราจักไม่ละสติที่ไปในกาย คือ พิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์

โอวาททั้งสามข้อนี้สรุปได้ว่า ทรงสั่งสอนให้ท่านบิณฑิ เมื่อบวชแล้ว จงเคารพภิกษุอื่นๆ ทุกรูป ให้ตั้งใจฟังธรรม และ พิจารณาธรรมให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และเป็นผู้มีสติอยู่เสมอ

เมื่อพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเช่นนั้นแล้ว ก็เสด็จหลีกไป ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ท่านบิณฑิ ได้พิจารณาคำสั่งสอนนี้ด้วยตนเอง เมื่อท่านบวชได้แปดวัน ท่านก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ต่อมาภิกษุทั้งหลายเรียกท่านว่า พระมหากัสสป เพื่อให้ต่างไป จากพระกัสสปรูปอื่นๆ ทั้งนี้เพราะภิกษุที่ชื่อกัสสปมีหลายรูป ด้วยกัน

พระมหากัสสป เป็นพระสาวกผู้ใหญ่ที่ได้รับยกย่องจาก พระพุทธเจ้าเป็นกรณีพิเศษ พระพุทธองค์ทรงรับเอาผ้าสังฆาฏิ^๒

๒. ผ้าคลุมกันหนาวที่พระใช้ทาบนจีวร

ของท่านไปทรง และประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์ให้แก่ท่าน และได้ตรัสยกย่องท่านว่า

“ภิกษุทั้งหลาย กัสสปผู้นี้เป็นผู้สันโดษ ยินดีด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช” บริหารตามมีตามได้ ไม่มักมาก และกล่าวสรรเสริญคุณของปัจจัยสี่^๔ นั้น เธอยอมแสวงหาปัจจัยสี่ในทางที่ถูกที่ควรเท่านั้น เมื่อแสวงหาไม่ได้ ก็ไม่สะดุ้งตกใจ แสวงหาได้แล้ว ก็ไม่ติดแน่นในปัจจัยสี่นั้นบริโภค เธอทั้งหลาย พึงศึกษาตามอย่างนั้น เราสั่งสอนเธอแล้ว เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติ เพื่อเป็นอย่างนั้นเถิด”

คุณธรรมของพระมหากัสสปที่เป็นผู้สันโดษนี้ ไม่เป็นแต่เพียงตัวอย่างของพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น เราทั้งหลายพึงนับถือ และมีความเข้าใจในเรื่องสันโดษนี้อย่างถูกต้องด้วย สันโดษหมายถึง การยินดีในสิ่งที่ได้มาโดยสุจริต ความพอใจในของของตนเอง ไม่คิดจะแสวงหาสิ่งต่างๆ ในทางที่ไม่ชอบธรรม รู้จักประมาณ กำลังกาย กำลังความสามารถของตน ผู้ที่มีความสันโดษย่อมไม่มีความทุกข์โศกในสิ่งที่ตนไม่สามารถจะมี จะเป็น จะยึดถือเอา มาเป็นของตนได้ ทั้งนี้เพราะเขารู้จักประมาณตน และความ สามารถของตนเป็นอย่างดี

๓. ขารักราโภค

๔. เครื่องอาศัยดำรงชีพของภิกษุ มี จีวร ๑ บิณฑบาต ๑ ที่อยู่อาศัย ๑ และ ขารักราโภค ๑

พระมหากัสสปชักผ้าบังสุกุลในป่าช้า

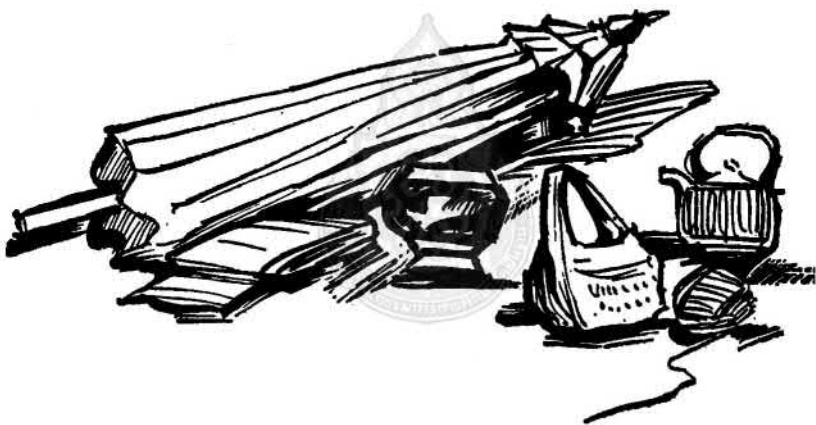
ภิกษุปักกลดอยู่ที่ชายป่า

คือ

พระมหากัสสป เป็นพระภิกษุที่ถือเคร่งในธุดงค์ ๓ อย่าง

๑. กรองผ้าจีวรที่บังสุกุล^๕ จากซากศพ
๒. จันท์กัฏทาหารที่ได้จากการบิณฑบาตเท่านั้น
๓. ปฏิบัติธรรมอยู่ในป่าเป็นนิจ

พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องว่า พระมหากัสสป เป็นยอดแห่งภิกษุผู้ทรงธุดงค์

บริวารต่างๆ ที่ใช้ในการธุดงค์

ครั้งหนึ่ง พระมหากัสสป ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เวฬุวันมหาวิหาร เมืองราชคฤห์ พระพุทธเจ้าทรงเห็นท่านถือธุดงค์เคร่งครัด เกรงว่าจะลำบากเกินไป จึงตรัสแก่ท่านว่า

๕. กิริยาที่ภิกษุทำพิธีซักผ้าจากซากศพด้วยการปลงกรรมฐาน ผ้าที่ซักมาโดยวิธีนั้นเรียกว่า ผ้าบังสุกุล

“กัสสป เตียวนี้เธอแก่แล้ว ผ้าบังสุกุลจีวรของเธอหนักนัก เธอจงใช้จีวรที่คหบดีถวายเถิด จงฉันภัตตาหารในที่นิมนต์เถิด และจงอยู่ในที่ไกลโราเถิด”

พระมหากัสสปกราบทูลว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าเคยอยู่ป่า เทียววิณฑบาต ใช้ผ้าบังสุกุลจีวร ใช้แต่ผ้าสามผืน มีความปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบเจียบสังข์ ไม่ระคนด้วยหมู่คณะ ปรารถนาความเพียร และสรรเสริญคุณเช่นนั้นมานานแล้ว”

ท่านได้อธิบายประโยชน์ของการถือธุดงค์นี้ต่อไปอีกจนพระพุทธเจ้าประทานสาธุการว่า

“ดีแล้ว ดีแล้ว กัสสป เธอปฏิบัติเพื่อประโยชน์และสุขแก่ชนเป็นอันมาก เธอจงใช้ผ้าบังสุกุลของเธอต่อไปเถิด จงเทียววิณฑบาตเถิด จงอยู่ในป่าเถิด”

นักเรียนจะเห็นได้ว่า พระมหากัสสป เป็นผู้มีความตั้งใจมั่นคง เมื่อได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติสิ่งใดที่ท่านเห็นว่าเป็นสิ่งดีงามแล้ว ท่านย่อมกระทำโดยไม่ท้อถอย กระทำอย่างสม่ำเสมอ การที่ท่านฉันแต่ภัตตาหารที่ได้จากการวิณฑบาต ไม่ติดใจหรือล่งเลใจเมื่อได้เห็นอาหารที่ปรุงแต่งโอชะรสอันมีผู้นำมาถวาย ท่านวิณฑบาตได้สิ่งใดมา ได้มามากน้อยเท่าใด ก็ฉันเท่านั้น เช่นนี้นับว่าท่านได้ฝึกตนให้รู้จักบังคับตนเองได้ ไม่ยอมให้ความอยากลิ้มรสอาหารมาบั่นทอนความตั้งใจมั่นของท่านเอง ส่วนผ้าที่ได้จาก

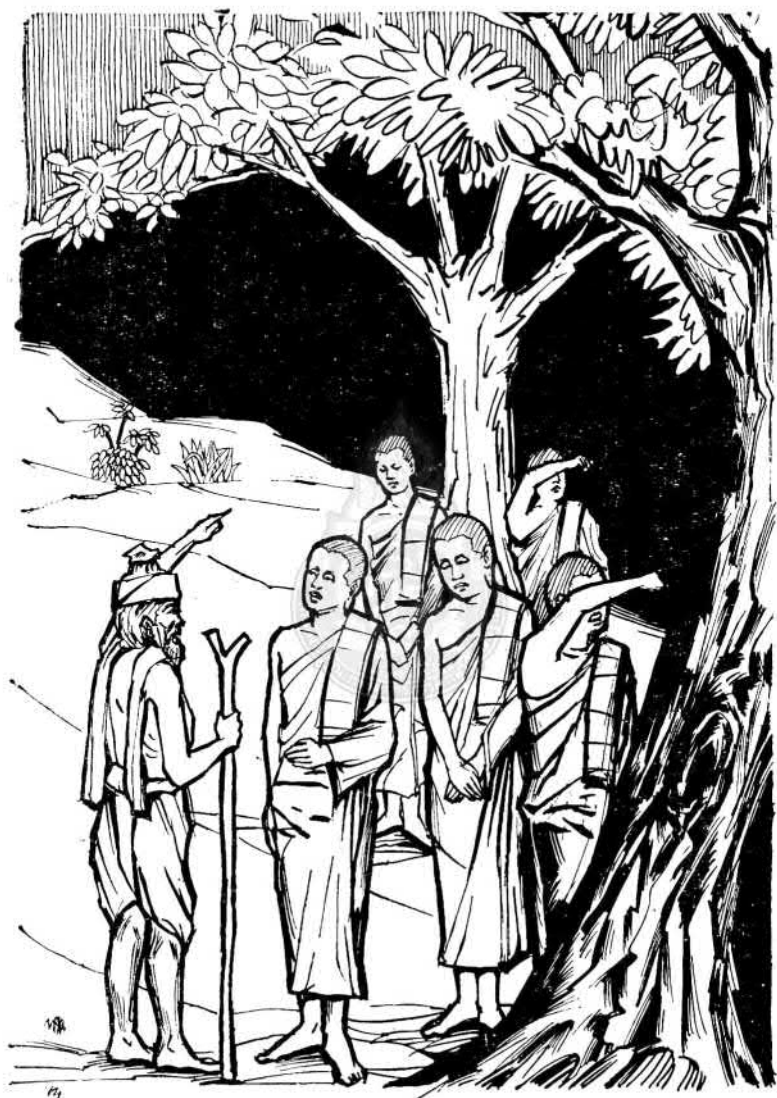

พระมหากัสสปฉันภัตตาหารในบาตร

การชักบังสุกุลนั้นเล่า ท่านต้องดึงมาจากซากศพที่เน่าเปื่อยน่า
สังเวช ผ่านนัย่อมเประเปื้อนสิ่งสกปรก และชาควิน ต้องนำมา
ซักและเย็บอย่างลำบาก จึงจะใช้เป็นผ้าจีวรครองได้ แม้พระ
พุทธเจ้าจะรับสั่งให้ท่านใช้ผ้าจีวรอย่างที่ดีที่มีผู้นำมาถวาย ท่านก็
ไม่ยอมใช้ คงพอใจที่จะครองจีวรจากผ้าบังสุกุลเท่านั้น และประ-
พฤติปฏิบัติธรรมในที่สงบ คืออยู่ในป่าเป็นนิจ มิได้แสวงหา
ความสุขสบายในอาคารที่โอ่อ่า หรือในตัวเมืองที่มีผู้ใจบุญคอย
ช่วยเหลือถวายข้าวของต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์เลย

ด้วยความมกน้อยและสันโดษเช่นนี้ พระมหากัสสปจึง
เป็นที่นับถือของอุบาสกทั้งหลาย ต่างพากันแสดงความประสงค์ที่
จะเป็นโยมอุปัฏฐาก^๖ ของท่าน แต่ท่านก็มีได้พัวพันหรือห่วงใย
ในเรื่องเช่นนี้ ถึงคราวที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จจาริกไปโปรดสัตว์
ท่านก็เตรียมตัวตามเสด็จในฐานะที่เป็นสาวก แต่บางครั้งพระ
พุทธเจ้าก็โปรดให้ท่านอยู่ในตัวเมืองเป็นครั้งคราว เพื่อเจริญ
ศรัทธาของชาวเมืองราชคฤห์

ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ พระมหากัสสป
ได้ปฏิบัติธรรมอย่างสงบ ไม่ค่อยได้มีบทบาทที่เด่นมากนัก ท่าน
ได้มีบทบาทที่เป็นสาวกที่สำคัญมาก หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรง
ดับขันธปรินิพพานแล้ว

อาชีวกบอกล่าวปรีนิพพาน ถิกษุบ้างก็ร้องไห้ บ้างก็ปลงธรรมสังเว

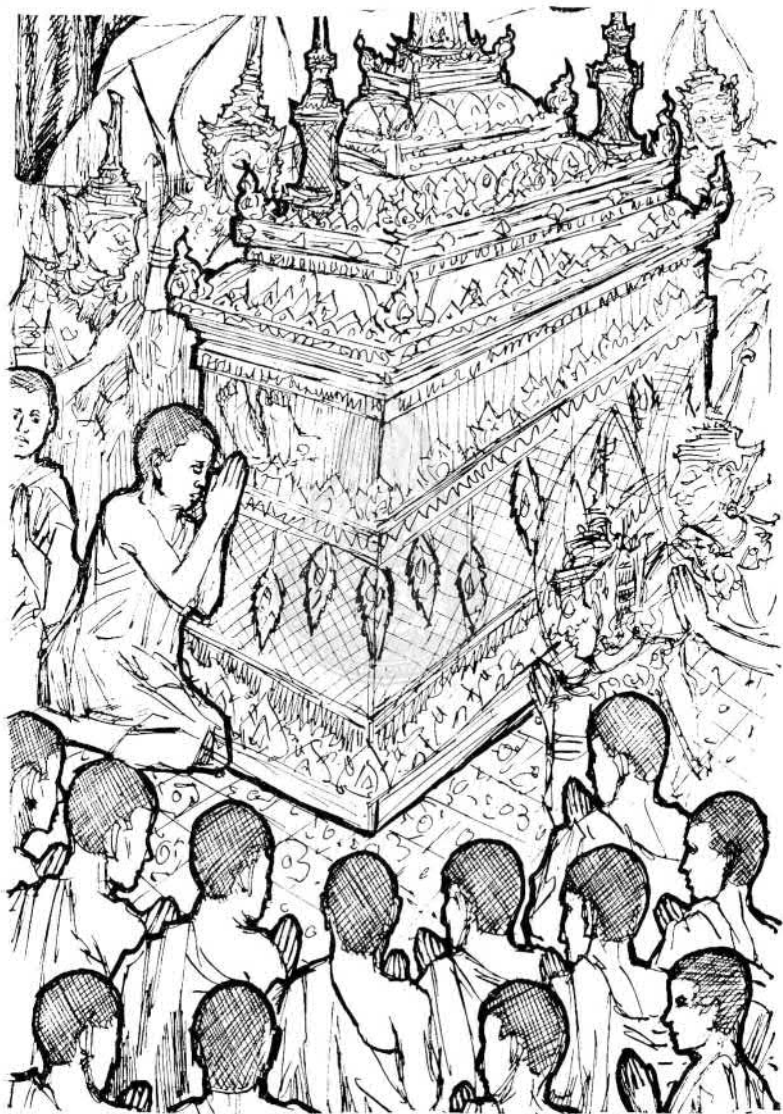
ขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าปรีนิพพานนั้น พระมหากัสสปอยู่ที่เมืองปาวา เมื่อระลึกถึงพระองค์จึงพาพระภิกษุร่วมคณะของท่านเดินทางจากเมืองปาวาเพื่อไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองกุสินารา ขณะที่แหวะพักร้อนอยู่กลางทางก็พบอาชีวก^๑ ผู้หนึ่งเดินสวนทางมา ท่านจึงถามข่าวพระพุทธเจ้า ได้ทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้าปรีนิพพานได้เจ็ดวันแล้ว พวกภิกษุที่ยังตัดอาลัยไม่ได้ต่างก็ร้องไห้รำพันถึงพระองค์ ส่วนผู้ที่หมดกิเลสแล้ว ก็ปลงธรรมสังเวช

มีภิกษุแก่รูปหนึ่งในขณะนั้นชื่อสุภทัทะ ได้กล่าวห้ามภิกษุทั้งหลายว่า “อย่าเศร้าโศกไปเลย พระพุทธเจ้าปรีนิพพานเสียได้ก็นับว่าดีแล้ว เพราะเมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ ทรงจุจุกจิกนัก บัดนี้เราพ้นจากผู้บังคับบัญชาแล้ว อยากทำอะไรก็ทำได้”

ตอนนี้ นักเรียนลองคิดว่าถ้านักเรียนได้ยินคำพูดเช่นนั้น นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร บางคนคงจะโกรธแค้น บางคนคงจะเห็นคล้ายตาม บางคนอาจมีอารมณ์รุนแรง ดุด่า พระภิกษุสุภทัทะต่าง ๆ นานาก็ได้ แต่พระมหากัสสปเป็นผู้ที่มีความคิดสุขุม เป็นผู้ไม่ประมาท เมื่อได้ยินภิกษุสุภทัทะพูดเช่นนั้น ก็รำพึงว่า เพียงพระพุทธเจ้าปรีนิพพานได้เจ็ดวันเท่านั้น ยังมีผู้กล้ากล่าวจ้วงจาบ^๒ พระธรรมวินัยถึงปานนี้ ถ้าเวลาล่วงไปนาน ๆ จักมีสักเพียงไหน

๑. นักบวชนิกายหนึ่งนอกพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล

๒. กล่าวหาหรือล่อลวงเกินด้วยวาจาเหลว

ภาพพระมหากัสสปและภิกษุทั้งหลายอวยบังคมพระพุทธสรีระ

ท่านจึงคิดกระทำการที่จะแก้ไขข้อเสื่อมเสียเช่นนี้ไว้แต่ต้นมือ เมื่อคิดหาวิธีได้แล้ว ท่านก็รีบพาภิกษุทั้งหลาย เดินทางไปถึงเมืองกุสินาราในเวลาบ่ายของวันถวายพระเพลิง ท่านได้กราบบังคมพระพุทธรูปพระเป็นศรีสุทนต์และเป็นคนสุทนต์

เมื่อถวายพระเพลิงแล้วได้สองสัปดาห์ พระมหากัสสปได้ประชุมสงฆ์ทั้งปวง และเล่าเรื่องที่พระสุภัททะกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยให้ฟัง ท่านเห็นว่า เหตุการณ์เช่นนี้จะทำให้พระพุทธานุสาเสื่อมโทรมลง จึงชักชวนภิกษุสงฆ์ให้ทำสังคายนา^๕ รวบรวมพระธรรมวินัยไว้เป็นแบบฉบับ เพื่อธำรงพระพุทธานุสาแทนพระพุทธรูปที่สืบทอดไป พระสงฆ์ทั้งหลายเห็นชอบตามคำแนะนำของพระมหากัสสปและมอบภาระให้ท่านเป็นผู้เลือกภิกษุผู้สามารถทำสังคายนา

พระมหากัสสปได้กำหนดจำนวนพระภิกษุที่จะร่วมสังคายนาไว้ ๕๐๐ รูป ล้วนแต่เป็น พระอรหันต์ ยกเว้นพระอานนท์ผู้เดียว ที่ขณะนั้นยังเป็นพระโสดาบันอยู่ แต่ถ้าขาดพระอานนท์ผู้ที่ได้จดจำพระธรรมวินัยไว้อย่างมากก็ยากที่จะทำสังคายนาได้สะดวก ครั้นพระมหากัสสป จะเลือกพระอานนท์เข้า

๕. การประชุมชำระพระไตรปิฎกให้เป็นแบบเดียวกัน “สังคายนา” ตามศัพท์แปลว่า “สะสาง ร้อยกรอง สวดให้เป็นแบบเดียวกัน” คือ รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วแยกประเภทออกไปเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ถือเป็นพระวินัยพระสูตร และพระอภิธรรม ซึ่งรวมเรียกว่าพระไตรปิฎก เมื่อร้อยกรองเสร็จแล้วภิกษุทั้งหลายก็จะสวดให้เป็นแบบเดียวกันหมด

ภาพพระมหากัสสปเป็นประธานในการสังคายนา

ร่วมคณะด้วย ก็อาจมีผู้ตำหนิว่าท่านเห็นแก่หน้า ท่านจึงมอบให้คณะสงฆ์เป็นผู้ตัดสิน คณะสงฆ์ได้ตกลงเลือกพระอานนท์เข้าร่วมในการสังคายนาด้วยทั้งๆที่เป็นพระโสทาบัน แต่พอถึงวันสังคายนา พระอานนท์ก็ได้เป็นพระอรหันต์ นับว่าพระภิกษุที่สังคายนาพระธรรมวินัยครั้งนี้ทั้ง ๕๐๐ รูป เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งนั้น อาจนับได้ว่าเป็นการประชุมทางวิชาการครั้งสำคัญที่ยิ่งใหญ่เป็นครั้งแรกของโลก เพราะเป็นการประชุมพระภิกษุผู้มีความรู้ ความเข้าใจ พระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้ง และกว้างขวาง พระธรรมวินัยนี้ เป็นคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนและตรัสไว้แก่บุคคลต่างๆ ในที่ต่าง ๆ กัน พระภิกษุผู้เป็น อรหันต์ทั้ง ๕๐๐ รูปนี้ ได้มาประชุมกันที่ถ้ำสัตบรรณคูหา บนภูเขาเวภารบรรพตใกล้เมืองราชกฤห์ โดยมีพระมหากัสสปทำหน้าที่ประธาน พระอุบาลีกับพระอานนท์เป็นผู้วิสันหาพระวินัยและพระธรรมตามลำดับ ที่ประชุมได้ร่วมกันสอบทาน จดหมวดคหู่ แล้วบันทึกพระธรรมวินัยไว้เป็นหลักฐาน ทำให้พระภิกษุสงฆ์ในกาลต่อมาได้มีหลักพระธรรมและพระวินัยเป็นแบบประพฤติดิปฏิบัติอย่างถูกต้องแน่นอน นับว่าเป็นผลงานที่เด่นและสำคัญอย่างยิ่งแก่พระพุทธศาสนา การทำสังคายนาครั้งแรกที่เรียกว่า ปฐมสังคายนา นี้ ได้ทำอยู่นานถึง ๗ เดือน จึงสำเร็จโดยมีพระเจ้าอชาตศัตรูกษัตริย์แห่งแคว้นมคธเป็นองค์ศาสน-

บุญปลัมภก ถวายภัตตาหารและความสะดวกต่างๆ ให้การสังคายนา
ดำเนินไปอย่างเรียบร้อย

นักเรียนควรยึดถือคุณธรรมของพระมหากัสสป ไว้เป็น
แบบอย่าง ท่านเป็นผู้สันโดษ คือ พอใจในสิ่งที่ตนได้มาโดยสุจริต
ไม่ติดใจในลาภสักการะ เป็นผู้มีความตั้งใจมั่นคงในการปฏิบัติ
ธรรมอย่างไม่ห่อถอย มีสติรอบคอบ รู้จักวางแผนงานเพื่อแก้
ปัญหาที่เกิดขึ้น และคุณสมบัติของท่านที่เด่นมากอีกอย่างหนึ่ง คือ
การวางตนเป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพ มีคุณลักษณะเป็นผู้นำ สามารถ
จัดการประชุมสังคายนา ที่มีพระอรหันต์เข้าประชุมจำนวนมาก
ประชุมทำงานที่ยากและใช้เวลานานนั้นได้อย่างเรียบร้อย บังเกิด
ผลอย่างใหญ่หลวงแก่พระพุทธศาสนา นักเรียนคงจะยอมรับว่า
คุณสมบัติของพระมหากัสสป ดังที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นคุณสมบัติ
ที่ดี สามารถประพฤติปฏิบัติตามได้ไม่ยาก ถ้านักเรียนมีความ
เชื่อมั่นและตั้งใจจริง

เมื่อพระมหากัสสปมีอายุได้ ๑๒๐ ปี ถึงเวลาที่ท่านจะ
นิพพาน ท่านจึงประกาศแก่คณะสงฆ์ให้ทราบทั่วกัน หลังจาก
นั้นท่านนุ่งห่มผ้ามหาบังสุกุลที่พระพุทธเจ้าประทานให้แล้วเข้าไป
ทูลลาพระเจ้าอชาตศัตรูตามอริยประเพณี^{๑๐} ในฐานะที่พระองค์

๑๐. โดยเหตุที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก จึงมีประเพณี
ที่ปฏิบัติกันสืบมาว่า พระเถระผู้ใหญ่เมื่อนิพพานหรือมรณภาพ จะต้องไป
ทูลลาก่อนที่จะนิพพานหรือมรณภาพ ถ้าไม่ทราบว่าจะมรณภาพเมื่อใด

ทรงมีอุปการคุณแก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

เมื่อพระมหากัสสปไปถึงพระราชวัง พวกอำมาตย์ได้แจ้งว่า พระราชายังบรรทมอยู่ ท่านจึงไม่รบกวน เพียงแต่ส่งอำมาตย์กราบทูลว่า ตัวท่าน “ทูลลาไปนิพพานที่ภูเขากุกกุฏสัมปาตบรรพต” ส่งความเช่นนั้นแล้ว ท่านก็กลับมายังเวฬุวันมหาวิหาร

ถึงแม้จะใกล้เวลานิพพาน พระมหากัสสปยังมีสติมั่นคง ผิดกับปุถุชนคนสามัญทั้งหลาย เมื่อกลับมาถึงวิหาร ท่านได้ปักกวาดบริเวณวิหารให้สะอาด ตั้งน้ำใช้ น้ำฉันไว้ตามปกติที่เคยกระทำเป็นประจำวัน เก็บเครื่องบริวารไว้เรียบร้อยดีแล้ว ในตอนเย็นวันนั้น ท่านก็พาภิกษุสงฆ์จำนวนมากไปยังภูเขากุกกุฏสัมปาตบรรพต และนิพพาน ณ ที่นั้น

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้เมื่อจะเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยใดที่เราได้แสดงไว้แล้วได้บัญญัติไว้แล้ว ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเราทั้งหลายในเมื่อเราล่วงไปแล้ว” บัดนี้พระธรรมวินัยได้ดำรงสืบมานานกว่า ๒๕๐๐ ปี ด้วยความศรัทธาเริ่ม และผล การจัดทำปฐมสังคายนาของพระมหากัสสปเถระ พระพุทธสาวกที่เราพึงเคารพบูชาอย่างยิ่ง

หนังสืออ้างอิง

๑. มหาปรินิพพานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๑๕
๒. สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาทีฆนิกาย เล่ม ๒
๓. มหาโคตมกาสยสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๑๘
๔. กัสสปสังยุต นิทานวรรค สังยุตนิกาย พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๒๕
๕. พุทธประวัติ ฉบับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
๖. อนุพุทธประวัติ ฉบับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
๗. สารานุกรมไทย เล่ม ๒ ราชบัณฑิตยสถาน
๘. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
๙. Dictionary of Pali Proper Names, Vol. II, by G.P. Malalasekera.

อนาถบิณฑิกเศรษฐี

(อ่านว่า อะ-นา-ละ-บิน-ที-กะ-เสด-ถี)

ภาพของบ้านเมืองไทยยามรุ่งอรุณนั้น นอกจากจะงดงามตามธรรมชาติที่เข้มขึ้นสดใส และมีบรรยากาศเงียบสงบเย็นสบายแล้ว ยังก่อให้เกิดความปีติเอิบอímใจเมื่อได้เห็นพระสงฆ์เดินบิณฑบาตไปตามเส้นทางต่าง ๆ อย่างช้า ๆ พุทธศาสนิกชนพากันตื่นแต่เช้า เตรียมอาหารตามควรแก่ฐานะของตน นำมาคอยตักบาตรเป็นกิจวัตรประจำวัน ช่วงเป็นการเริ่มต้นวันใหม่ที่น่านิยมยกย่อง การที่ตื่นเข้ามาได้พบกับผู้ทรงศีลบริสุทธิ์ ได้ถวายของแก่ผู้ที่เต็มใจรับ ได้กรวดน้ำแผ่ส่วนบุญให้แก่ผู้ที่เราเคารพรักนั้น ย่อมทำให้จิตใจผ่องใส พร้อมทั้งจะปฏิบัติงานของตนต่อไปด้วยดีตลอดวัน

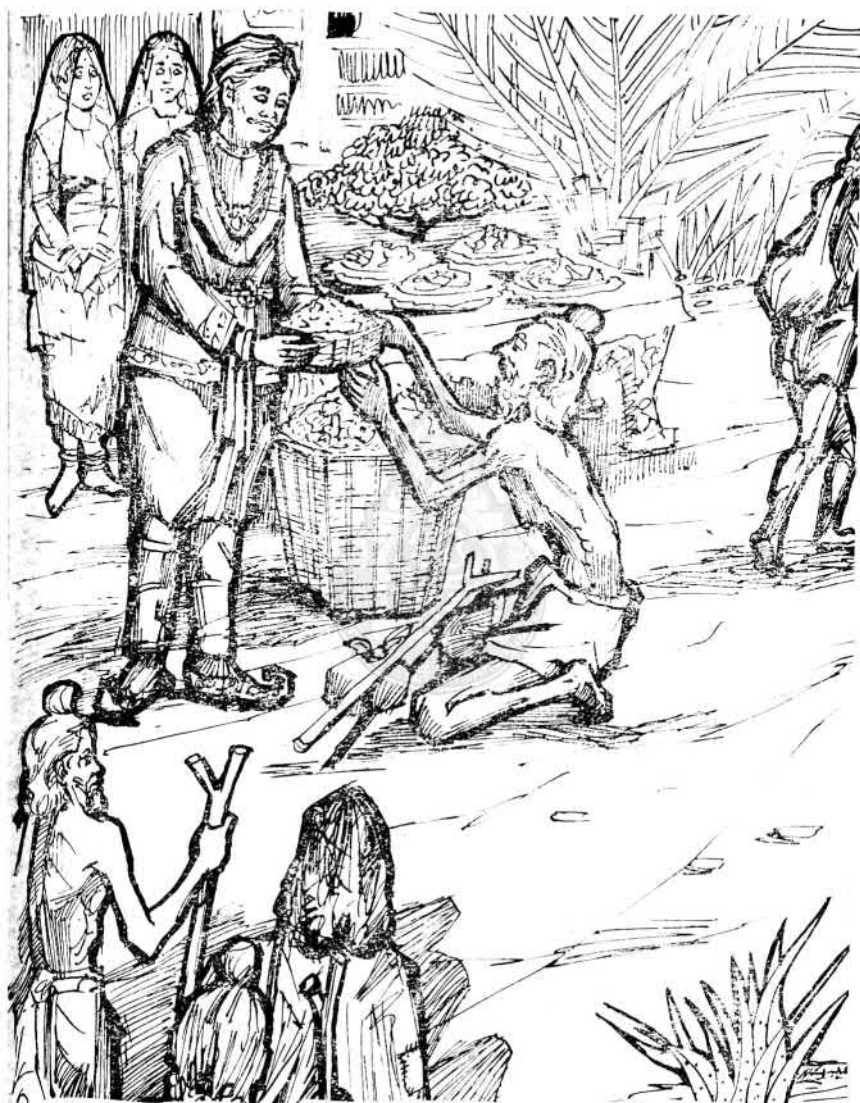
เมื่อนักเรียนเดินทางจากบ้านไปโรงเรียน นักเรียนจะได้พบปะบุคคลอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างไปจากนักเรียนมากมาย บางคนมั่งมี แต่งกายด้วยอาภรณ์สูงค่า นั่งรถยนต์ราคาแพง บางคนยากจนข้นแค้น สกปรก พิกار หน้าตาเศร้าโศกเพราะมีความทุกข์ เพราะเหตุที่คนเราเกิดมาเป็นคนเหมือนกันแต่แตกต่างกันเอง จึงทำให้กันต้องคิดช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนดีช่วยคนเลว

คนมีช่วยคนจน คนที่จนน้อยช่วยคนที่จนกว่า บางครั้ง เราคนเดียวช่วยไม่ได้ ต้องรวมกลุ่มช่วยกัน หรือขอร้องให้ทางราชการช่วยเหลือ ซึ่งทำให้กลายเป็นงานใหญ่ที่เรียกว่า งานสังคมสงเคราะห์ คือคนในสังคมร่วมกันช่วยเหลือคนที่มีความทุกข์ยากในสังคมเดียวกัน

การทำบุญและการให้ทานนั้นเป็นการกระทำอันประเสริฐ “เป็นสิ่งที่สองชั้นพลันปลื้มใจ แก่ผู้ให้และผู้รับสมถวิล”^๑ คนที่มีชีวิตอยู่เพื่อการให้นั้นย่อมเป็นตัวอย่างที่ดีที่ชนรุ่นหลังจักประพฤติปฏิบัติตาม ดังจะขอเล่าเรื่องของพุทธศาสนิกชนท่านหนึ่งในสมัยพุทธกาล ชื่อว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีดังต่อไปนี้

อนาถบิณฑิกเศรษฐีนี้ เดิมมีนามว่าสุทัตตะ เป็นบุตรของสุมนเศรษฐี ชาวเมืองสาวัตถี มีภรรยาชื่อบุญลักขณา มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อกาลละ บุตรสาวสามคน ชื่อ มหาสุภักทา จุลสุภักทา และสุมนา ท่านเศรษฐีสุทัตตะเป็นคนใจบุญ ชอบจัดเตรียมข้าวปลาอาหารไว้แจกจ่ายคนยากจนอนาถาทั้งหลายอยู่เสมอ ประชาชนจึงขนานนามท่านว่า อนาถบิณฑิกะ แปลว่า ผู้มีก้อนข้าวเฟื้องคนอนาถา

๑. จาก “เวนิสวานิช” พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อนาถบิณฑิกเศรษฐี แจกอาหารแก่คนยากจน

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้พบพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกที่ เมืองราชคฤห์ ในคราวที่ท่านเดินทางไปทำธุรกิจการค้าที่เมืองนั้น และได้พักอยู่ที่บ้านเศรษฐีผู้เป็นพี่ภรรยาของท่าน เศรษฐีเจ้าของบ้านเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และได้ตระเตรียมอาหารเพื่อถวายพระภิกษุสงฆ์ซึ่งมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธาน ในวันรุ่งขึ้น เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีทราบว่า มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมาแล้วในโลก ท่านก็เกิดความปีติอยากเฝ้าพระพุทธเจ้าขึ้นทันที ถึงกับนอนกระสับกระส่ายอยากให้สว่างเร็ว ๆ ในที่สุดท่านก็ได้เฝ้าพระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมจากพระองค์สมปรารถนา อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นบุคคลที่มีพื้นฐานทางจิตใจดีอยู่แล้วเนืองด้วยเป็นผู้ทำบุญทำทานอยู่เป็นนิจ เพียงได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าครั้งเดียวเท่านั้น ท่านก็ได้ดวงตาเห็นธรรม คือมีความเข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้ง เป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน^๒ ในพระพุทธศาสนา ก่อนที่ท่านจะกลับ ได้ทูลอาราธนาพระพุทธเจ้ากับภิกษุสงฆ์ไปฉันอาหารบิณฑบาตในวันรุ่งขึ้น แล้วก็กลับไปพัก

๒. อริยบุคคล แปลว่า บุคคลผู้ประเสริฐ ในทางพระพุทธศาสนามีอยู่ ๔ ชั้นด้วยกัน คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ พระโสดาบันเป็นพระอริยบุคคลขั้นแรก

ในการจัดอาหารเพื่อถวายพระพุทธรเจ้า ท่านทำเองโดยตลอด ไม่ยอมให้ผู้ใดช่วยแม้แต่เศรษฐีผู้พี่ภรรยาและพระเจ้าพิมพิสารพระเจ้าแผ่นดินนครเอง ท่านต้องการถวายอาหารบิณฑบาตด้วยมือของท่านเองโดยเฉพาะ เมื่อพระพุทธรเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์เสด็จมาเสวยภัตตาหารแล้ว อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ได้ทูลอาราธนาให้พระพุทธรเจ้าเสด็จไปจำพรรษาที่เมืองสาวัตถีบ้าง พระพุทธรเจ้าก็ทรงรับอาราธนา

เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐี ทำธุรกิจในเมืองราชคฤห์เสร็จแล้ว จึงออกเดินทางกลับเมืองสาวัตถี และเตรียมการต้อนรับพระพุทธรเจ้า ในระหว่างทาง ท่านได้ชักชวนพวกเพื่อน ๆ ของท่านให้สร้างวิหารเพื่อเป็นที่พักของพระพุทธรเจ้าและภิกษุสงฆ์ตลอดระยะทางจากกรุงราชคฤห์ถึงเมืองสาวัตถี ยาว ๔๕ โยชน์^๓ โยชน์ละ ๑ แห่ง รวมวิหาร ๔๕ แห่ง เมื่อท่านเดินทางไปถึงเมืองสาวัตถีแล้ว ก็เที่ยวตรวจดูสถานที่อันสงบสงัดซึ่งจะเหมาะแก่การเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ คือไม่ใกล้ไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก ทั้งมีถนนหนทางที่คนทั้งหลายจะไปมาได้สะดวก ในที่สุดก็เลือกได้สวนของเจ้าเซต จึงได้ขอซื้อสวนนั้นคิดเป็นราคาที่ดินถึง ๑๘ โกฏิ^๔ แล้วก่อสร้างวิหาร หอฉัน กุฏิ

๓. ๑ โยชน์ยาวประมาณ ๑๖ กิโลเมตร

๔. ๑ โกฏิ มีค่าเท่ากับ ๑๐ ล้าน

วักกุฎี^๕ ที่จรงกรม^๖ บ่อน้ำ ฯลฯ รวมเป็นเงินทั้งสิ้นอีก ๑๘ โกฏิ เจ้าเซตได้สร้างซุ้มประตู ๗ ชั้น ถวายด้วย เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปถึง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ได้จัดงานฉลองอย่างใหญ่โต โดยเหตุที่ที่ดินสำหรับสร้างวิหารแห่งนี้เดิมเป็นของเจ้าเซตวิหารนี้จึงมีนามว่า เซตวันมหาวิหาร

พระพุทธเจ้าทรงแนะนำอนาถบิณฑิกเศรษฐีให้ถวายวิหารนี้แก่สงฆ์ทั้งสี่ทิศ ทั้งที่มาอยู่ ณ ที่นั้นแล้ว และยังมีได้มา มิให้ถวายเจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยเฉพาะ

การสร้างวัดวาอารามถวายไว้ในศาสนานั้น นอกจากจะถือว่าได้บุญอย่างยิ่งแล้ว ผลดีที่เห็นได้ชัดก็คือ ช่วยให้พระภิกษุสงฆ์มีที่พักสำหรับปฏิบัติธรรม และเผยแผ่พระศาสนาอันเป็นเหตุทำให้พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงที่ใดมีวัด ที่นั้นย่อมมีศูนย์กลางอันเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เพราะฉะนั้น การถวายทานของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงนับว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พุทธธรรมนำความสงบสุขมาสู่ชาวเมืองสาวัตถีให้เป็นที่ชื่นชอบกันถ้วนหน้า

๕. ที่ถ้ำขุจจาละ (สำหรับบรรพชิต)

๖. ที่สำหรับเดินเปลี่ยนอิริยาบถเพราะนั่งมานาน ใช้สำหรับพระ

นับแต่นั้นมา อนาถบิณฑิกเศรษฐี ก็ถวายทานใหญ่เป็นประจำทุกวันรวมถึงวันละ ๔๕๐๐ ที่ และตกแต่งอาสนะสำหรับพระสงฆ์ไว้อีกวันละ ๕๐๐ อาสนะ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงยกย่องท่านไว้ในตำแหน่ง “อัครทายก” แปลว่า “ผู้ถวายทานที่เลิศ”

ในเมืองสาวัตถีนั้น หากใครจะทำบุญให้ทานก็มักจะเชิญท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีไปร่วมงานด้วย เพราะท่านเป็นผู้รู้จักใจพระ และคุ้นเคยกับพระมากกว่าคนอื่น ๆ ทำให้ท่านไม่ค่อยมีเวลาอยู่ถวายทานที่บ้านด้วยตนเอง ท่านจึงได้มอบหมายหน้าที่นั้นให้บุตรสาวดำเนินการแทน

โชคมณุษย์นี้ไม่มีอะไรแน่นอน กิจการค้าของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีประสบอุปสรรค ถูกเพื่อนพ่อค้าฉ้อโกงเงินเป็นอันมาก เงินทุนต่าง ๆ ที่ได้ลงทุนไว้ก็ขาดทุนล้มละลายไป ทำให้ท่านตกอับยากจนลง เรื่องนี้ได้มีเขียนอุปมาไว้ว่า ท่านต้องเสียทรัพย์ครั้งใหญ่ ๆ ไปสองครั้ง ครั้งหนึ่งเพื่อนพ่อค้าขอยืมเงินไป ๑๘ โกฏิแล้วไม่คืน ทรัพย์อีกส่วนหนึ่งซึ่งฝังไว้ริมฝั่งแม่น้ำจำนวน ๑๘ โกฏิเหมือนกัน ก็ถูกน้ำเซาะตลิ่งพัง พัดเอาทรัพย์นั้นไปหมดสิ้น

ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐียากจนลงจนต้องลดการถวายทานลงเหลือเพียงวันละ ๕๐๐ ที่ และคุณภาพของอาหารก็เลวลง

เหลือเพียงปลายข้าวและน้ำผักคอง แต่ท่านก็ยังมึนน้ำใจตั้งมั่นใน การบำเพ็ญทานต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ ได้มีผู้หวังดีตกเตือนให้ท่าน เห็นแก่ตนเองก่อน ยกเลิกการให้ท่านเสียข้าวคราว ท่านก็ไม่ ยอมเลิก ตั้งใจทำบุญต่อไปตามมีตามเกิด

คนคตินั้นยอมตักอับอยู่ไม่นาน ผลแห่งความดีที่ท่าน อนาคตภิกษุเกรซฐีได้ทำไว้เนิ่นนานมา ทำให้ท่านได้รับความ ช่วยเหลือจากบุคคลทั่วไป และสามารถกอบกู้ฐานะจนฟื้นตัว กลับมั่งมีขึ้นได้จุเดิม ข้อความตอนนั้นในประวัติของท่านได้เขียน เป็นเรื่องเปรียบเทียบไว้ว่า เทพธิดาคนหนึ่ง ที่สิงสถิตอยู่ที่ ชุ่มประตูป้านของท่าน ได้มาปรากฏกายต่อหน้า และตักเตือน ท่านถึงความขาดแคลนทุนทรัพย์ ขอให้ท่านเลิกทำทานเสีย แต่ ท่านอนาคตภิกษุเกรซฐีไม่ยอมเลิก และได้ขับไล่เทพธิดานั้นให้ ไปหาที่อยู่ใหม่ เทพธิดาได้รับความเดือดร้อนจึงไปเฝ้าพระอินทร์ พระอินทร์ทรงแนะนำให้กลับไปหาท่านเกรซฐีอีก พร้อมทั้งต้อง ทำประโยชน์ให้ท่านเกรซฐี โดยนำทรัพย์ ๑๘ โกฏิ ที่มีคนยืม ไปกลับมาให้ได้ และนำทรัพย์อีก ๑๘ โกฏิที่จมลงไปในแม่น้ำ และอีก ๑๘ โกฏิ ที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของมาให้ท่านเกรซฐี เทพ- ธิดาก็ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของพระอินทร์ และได้รับอภัยจาก ท่านอนาคตภิกษุเกรซฐี

นักเรียนชายหญิง ตักบาตรในยามเช้า ด้วยทำทางที่เลื่อมใสศรัทธา

แม้ท่านเศรษฐีจะบริจาคทานในยามอัจนด้วยปลายข้าว และน้ำผักคอง ท่านก็ได้กระทำด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ ตั้งมั่นด้วยความเคารพอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าได้ทรงสรรเสริญและตรัสว่า “วัตถุสิ่งของที่ให้นั้น จะเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม ถ้าหากผู้ให้ให้โดยไม่เคารพ ไม่ทำความนอบน้อม ไม่ให้ด้วยมือของตนเอง ทั้งให้ เทให้ ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม ทานนั้นย่อมให้ผลไม่ดี แต่ถ้าผู้ให้ท่านให้ด้วยความเคารพ ให้ด้วยความนอบน้อม ให้ด้วยมือของตนเอง ไม่ทั้งให้ ไม่เทให้ ให้เพราะเชื่อกรรมและผลของกรรม ทานนั้นย่อมให้ผลดี” ดังนี้

นักเรียนเคยให้อะไรแก่ผู้อื่นบ้าง เงินสักหนึ่งบาทที่นักเรียนซื้อธงกาชาด เพื่อช่วยเหลือคนยากจนที่เจ็บไข้ ขว้างทัพพีหนึ่ง ที่นักเรียนตักบาตรในตอนเช้าตรู่ นักเรียนได้ทำไปด้วยจิตใจที่สะอาด ให้เพราะต้องการจะให้ ใช่หรือไม่ นักเรียนสามารถวัดผลจิตใจของตนได้ ถ้านักเรียนให้อะไรแก่ใครไปแล้ว นักเรียนมีความสุขสบายใจ อิ่มใจในการให้ของตน อย่างนี้นับว่า ได้ผลดี แต่ถ้าให้ไปแล้วเกิดความเสียตาย เกิดความผิดหวังว่ามิได้รับการยกย่องสรรเสริญจากผู้อื่น เกิดอยากได้ผลตอบแทน การให้เช่นนั้นนับว่าไร้ผล ต่อให้บริจาคเงินนับล้านบาท หรือ จัดอาหารจากภัตตาคารถวายพระทุกวัน ก็หาได้เกิดผลดีอย่างไร ไม่ มีค่าน้อยกว่าปลายข้าวและน้ำผักคองของท่านอนาถบิณฑิก-เศรษฐีเสียอีก

ทุกครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับที่เชตวันมหาวิหาร
อนาถบิณฑิกเศรษฐีต้องเข้าเฝ้าเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ถวายเสมอ
และพระพุทธเจ้าก็อาศัยเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นเหตุ แล้วตรัส
เล่าชาดกต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกันให้ฟัง เพื่อแสดงให้เห็นว่า
เรื่องแบบนั้นได้เคยมีมาแล้ว หลักธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสกับ
ท่านเศรษฐีนั้น มักจะเป็นธรรมะสำหรับภุชัสถ์ คือชาวบ้าน
ทั่ว ๆ ไปเป็นพื้น เช่นเรื่องความสุขของภุชัสถ์ ๔^๓ เรื่องความ
ปรารถนาของบุคคลในโลกที่สำเร็จสมหมายได้ยาก ๔ อย่าง^๔

๓. ความสุขของภุชัสถ์ ๔ อย่าง

๑. สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์
๒. สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์ต่อโลก
๓. สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้
๔. สุขเกิดแต่การประกอบการงานที่ไม่มีโทษ

๔. ความปรารถนาของบุคคลในโลกที่สำเร็จสมหมายได้ยาก ๔ อย่าง คือ

๑. ขอสมบัติจึงเกิดมีแก่เราโดยทางที่ชอบ
๒. ขอยศจึงเกิดแก่เรากับญาติพวกพ้อง
๓. ขอเราจงรักษาอายุให้ยืนนาน
๔. เมื่อสิ้นชีพแล้ว ขอเราจงไปบังเกิดในสวรรค์

และเรื่องวิธีใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ ๕ อย่าง^๕ เป็นต้น

ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นคนใจบุญ มีใจเมตตาต่อบุคคลอื่นทั่วหน้า ไม่เคยเป็นศัตรูกับใครเลย ฉะนั้น เมื่อมีผู้ใดคิดร้ายท่าน ศัตรูนั้นก็พ่ายแพ้ไปเอง ทำอะไรท่านไม่ได้ ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างหาผู้เสมอเหมือนได้ยาก ท่านจึงได้รับเกียรติจากพระเจ้าปเสนทิโกศล ให้เป็นคนปลุกต้นโพธิ์ไว้หน้าพระเชตะวันมหาวิหาร ทั้งๆ ที่พระสงฆ์และประชาชนได้ตกลงกันไว้ว่าจะถวายเกียรตินี้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล

๕. วิธีใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ ๕ อย่าง

๑. เลี้ยงตัว บิดามารดา บุตร ภรรยา บ่าวไพร่ให้เป็นสุข
๒. เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข
๓. บำบัดอันตรายอันเกิดแต่เหตุต่าง ๆ
๔. ทำพลี ๕ อย่าง คือ
 - ก. ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ
 - ข. อดีตพลี ต้อนรับแขก
 - ค. ปุพพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย
 - ง. ราชพลี ถวายหลวง มีเสี้ยค่าภาษีอากร เป็นต้น
 - จ. เทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา
๕. บริจาคทานให้สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ

อนาถบิณฑิกเสรษฐี ปลุกต้นโพธิ์ หน้าเชตวันมหาวิหาร

นอกจากนี้ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ยังได้รับยกย่องว่า เป็นนักไต่ถามที่เชี่ยวชาญ ท่านเคยไต่ถามกับพวกนักบวชนอก ศาสนา หลายครั้งหลายหน และสามารถพูดให้ฝ่ายตรงข้ามยอม จนนัยเหตุผลได้

เมื่อท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี บ่วยหนัก และรู้ตัวว่าจะ ถึงแก่กรรม ได้ส่งคน ไปกราบทูลพระพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหารให้ทรงทราบ และขออน้อมเกล้าถวายบังคม ไปถึงพระพุทธองค์เป็นครั้งสุดท้าย พระสารีบุตรและพระอานนท์ ได้ไปเยี่ยมท่านเศรษฐีที่บ้าน และได้แสดงธรรมเทศนาชื่อว่า อนาถบิณฑิกโกวาทสูตร สอนให้ท่านถนอมตัณหา มานะ ทิฐิ ไม่ให้ยึดมั่นว่านี่ตัวเรา นี่ของเรา ท่านเศรษฐีฟังธรรมด้วยความรู้สึกจับใจมากจนถึงกับน้ำตาไหล จิตใจสงบไม่เกาะเกี่ยว ยึดเหนี่ยว ผูกพันกับสิ่งใดต่อไป เมื่อพระเถระทั้งสองกลับไปไม่นานนัก ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ถึงแก่กรรม ผลแห่งกรรมดี ของท่านส่งผลให้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

ประวัติชีวิตของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ที่นักเรียนได้อ่านมาทั้งหมดนี้ เป็นเสมือนภาพฉายของบุคคลตัวอย่างคนหนึ่ง ผู้มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำบุญให้ท่าน โดยอาศัยพื้นฐานแห่ง ศรัทธาอย่างสูงส่งในพระพุทธศาสนา ทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่มากมาย ของท่านนั้นท่านจะใช้จ่าย บำรุงความสุขส่วนตัวอย่างไร ก็ยอม

พระสารีบุตร แสดงธรรมแก่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี

จักทำได้ ท่านและครอบครัวกลับนำมาทำบุญให้ท่าน เพื่อพระ-
พุทธศาสนาจะได้มั่นคงเป็นปึกแผ่น เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยาก
ลำบากในเมืองนั้นให้สุขสบายตามควรแก่ฐานะของตน ชีวิตของ
ท่าน จึงดำเนินไปด้วยการให้ท่าน แม้ว่าบางครั้งจะมีอุปสรรค
ขัดขวาง ก็ยอมแพ้ต่อความตั้งใจจริงเสมอ คนที่มีจิตใจอย่าง
ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น ต่อให้เป็นคนยากจนเพียงใด ท่านก็
ยอมบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้อยู่ดี เรียกว่า เป็นผู้จนทรัพย์ แต่ไม่จน
น้ำใจ

นักเรียนคงจะเคยได้ยินข่าวว่า มีกบติในชุมชนหรือ
ในจังหวัด ได้บริจาคที่ดินถวายวัด เพื่อให้ปลูกสร้าง โบสถ์
วิหาร และสังฆาวาส ผู้ใจบุญบางท่านได้ทูลเกล้า ฯ ถวายเงิน
จำนวนมาก เพื่อโดยเสด็จพระราชกุศล เหล่ากาชาดประจำ
จังหวัด ได้นำเสื้อผ้า อาหาร ไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ
นักเรียนอาจจะคิดในใจว่าถ้าเรามีเงินมาก ๆ เราก็คงจะทำเช่นนั้น
ได้เหมือนกัน แต่เดี๋ยวนี้เรายังเด็ก ทรัพย์สินอะไรก็ไม่มี จะทำ
บุญได้อย่างไร ขอตอบว่านักเรียนย่อมทำได้ตามฐานะของตน
เช่น นักเรียนสามารถตื่นแต่เช้าเตรียมอาหารตักบาตรพระสงฆ์
สักรูปหนึ่ง แบ่งอาหารกลางวันหรือขนมให้แก่เพื่อนที่ขาดแคลน
ช่วยเหลือให้ช้วนน้ำแก่คนชรา ช่วยเหลือคนพิการที่หุนหันตก-
บอด แขนขาเสีย ให้ความเมตตาปรานีแก่เด็ก ๆ ที่เล็กกว่าเรา

สมควรเป็นลูกเสือ หรือ อนุสมาชิกสมาชิกราชาชาติ เป็นต้น ย่อม
 หมายถึงว่า นักเรียนได้ให้ทรัพย์ ให้ร่างกาย ให้ความคิด เพื่อ
 เผื่อใจแก่ผู้อื่น นักเรียนลองฝึกฝนตัวเองให้เป็น “ผู้ให้” คุณเกิด
 นักเรียนจะพบว่า ความรู้สึกอึดอัดใจที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความรู้-
 สึกที่ซื่อหาไม่ได้ เพราะมันเกิดขึ้นในใจของเราเอง จากผลกรรม
 แห่งความดีของเราเอง

“จงเห็นแก่ให้ อย่าเห็นแก่ได้” หลักนี้พึงจำ
 ชึ่งให้ยังเกิด ผลเลิศน้อมนำ อิ่มจิตสุขล้ำ เพราะทำความดี
 ให้ทรัพย์ให้สิน ให้ที่อยู่กิน ให้ถูกวิธี
 มีน้อยให้น้อย มีคอยหลักหนี ยิ่งให้ยังมี ห่างทุกข์สุขสันต์
 การให้ช่วยเรา บัดความโลกเขลา ดันหาทั้งนั้น
 รู้จักช่วยเหลือ มุ่งเจือจานกัน สรรพสามัคคี มั่นด้วยทางบุญ
 ยังเด็กเล็กอยู่ แรงกายใจสู้ ช่วยคิดคำนึง
 เป็น “ผู้ให้” เกิด ทานเกิดเป็นทุน พิสุทธ้อุดหนุน ชีวิตนิรันดร์ฯ
 หนังสืออ้างอิง

๑. อรรถกถา อังคุตรนิกาย
๒. ชัมมปทัฏฐกถา
๓. อรรถกถา มัชฌิมนิกาย

อตตนา โจทยตตานํ : จงเตือนตนด้วยตนเอง

๑๒ สิงหาคม

วันนี้เป็นวันหยุดเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉันออกไปนั่งเล่นในส่วนหน้าบ้าน ตั้งแต่เช้า ท้องฟ้าสีครามใส ลมพัดเย็นสบาย แดดอ่อนช่วยให้ดอกไม้สีสวย และต้นไม้ใบเขียวสดเข้มขึ้น

แม่ของฉันออกไปตากบาตรแล้วเดินกลับมาแฉะน้ำข้าง ๆ ฉัน แม่ให้ฉันรับประทานข้าวกันขึ้นที่เหลื่อจากตากบาตร ข้าวยังร้อน เมล็ดข้าวนุ่ม หอม ยิ่งเคี้ยวยิ่งหวาน ฉันรู้สึกแปลกใจที่คนเราช่างรู้จักเลือกหาของดี ๆ มารับประทานได้มากมายจริง ๆ

เสียงม้าลากรถตั้งโครมครามผ่านมาหน้าบ้าน คนขับฟาดแส้ ลงบนหลังม้าอย่างไม่ปราณีพร้อมกับส่งเสียงตะคอกทวาดสาบทั้งตั้งลั่นมากรูหนึ่งแล้วก็ผ่านไป

ฉันถามแม่ว่าทำไมเขาจึงต้องตีม้าไปตลอดทาง แม่ตอบว่าเขาตีให้มันวิ่ง เป็นการเตือนว่ามันกำลังลากรถอยู่ ไม่เช่นนั้นมันก็ล้ม แล้วก็หยุดไถลกินหญ้าเสียตามข้างทาง

วันนี้ฉันจึงคุยกับแม่เรื่อง “การเตือน” ฉันไม่อยากเป็นเด็กเลย เพราะเด็ก ๆ ต้องถูกเตือนอยู่ทุกระยะ เหมือนม้าที่เขาใช้ลากรถ นับแต่อยู่ที่บ้าน ไปโรงเรียน กลับมาบ้าน จะต้องถูกผู้ใหญ่เตือนอยู่เรื่อย เตือนให้ทำ เตือนว่าอย่าทำ เตือนว่าอย่างนี้ดี

อย่างนั้นไม่ดี จนบางครั้งฉันเป็นห่วงว่า ผู้ใหญ่จะทำอะไรถูกหรือไม่ เพราะไม่มีใครเตือนเลย

รอบตัวฉันมีแต่เสียงเตือนดังอยู่เป็นระยะ ๆ น้ำชาของ ฉันไม่ยอมลุกจากที่นอนถึงแม้ว่าจะตื่นนานแล้ว จนกระทั่งเสียง นาฬิกาปลุกดังลั่นขึ้นมา เขาจึงลุกพรวดพราดขึ้นได้ เสียงพ่อคุณ้องชายจอมชนอยู่เกือบทุก ๆ สิบนาที พี่ชายของฉันถือโซ่กลาง อย่างยิ่ง เขายืนชะงักอยู่บนขั้นบันได ทั้ง ๆ ที่แต่งตัวพร้อมจะ ออกจากบ้านอยู่แล้ว ทั้งนี้เพราะจิ้งจกร้องทัก เขารีบสำรวจตนเอง อีกครั้งหนึ่งก็พบว่าลืมหยิบกระเป๋าสตางค์มาด้วย คุณเอาเถิด เป็น คนแท้ ๆ ยังปล่อยให้สัตว์มากอยเตือน ส่วนตัวฉันนั้นไม่ต้องพูดถึง ถ้าครูไม่คอยเตือน พ่อแม่ไม่บังคับให้ฉันขยันท่องหนังสือ ฉัน คงไม่มีวันสอบได้ เพราะใจฉันนั้นอยากจะนั่งเฉย ๆ รับประทาน ของอร่อย ๆ และฟังเพลงทั้งวัน

เช้านี้ฉันได้ข้อคิดที่มีค่ายิ่งจากแม่ แม่บอกว่าคนที่ต้องถูก เตือนเสียก่อน จึงจะทำสิ่งที่ควรทำและหยุดทำสิ่งที่ไม่ควรทำนั้น เป็นคนที่ไร้เสรีภาพ เป็นทาสทางความคิด เพราะต้องคอยรับคำ สั่งและคำเตือน จึงจะทำสิ่งที่ถูกต้องได้ ไม่ผิดกับหุ่นที่ต้องมีคน มาคอยชักคอยเชิด เส้นทางชีวิตที่เราจะเลือกเดินนั้นมีหลายสาย วกวนและสับสนยิ่งนัก พ่อแม่ครูอาจารย์เป็นแต่เพียงผู้แนะแนว ทาง คนที่เดินคือตัวเราเอง ฉันเข้าใจดีเมื่อแม่บอกว่า คนที่จะ คอยเตือนฉันจนกว่าฉันจะตายก็คือตัวฉันนี่เอง

ฉันไม่รู้ว่าจะเตือนตัวเองอย่างไร เพราะฉันก็เป็นคนที่ไม่รู้อะไรมากนัก แม่จึงช่วยแนะว่า เพราะเหตุนี้เอง เราจึงต้องศึกษาเล่าเรียน ศึกษาทั้งคุณธรรมและวิชาความรู้ สองสิ่งนี้ช่วย使人มีมโนธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบ รู้ว่าสิ่งใดการใดควรเว้น และสิ่งใดการใดควรประพฤติ เราเรียนจากผู้ใหญ่ ครู เพื่อน และสิ่งแวดล้อม เรียนจากตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน แล้วนำมารวบรวมเป็นหลักใจ เป็นมโนธรรมไว้คอยเตือนตนเอง

แม่บอกว่าพระพุทธเจ้าทรงปรารถนาอย่างยิ่งให้คนรู้จักเตือนตนเอง แม่พูดภาษาบาลีว่าอย่างไรฉันจำไม่ได้ แต่แม่บอกว่าจะจดให้ภายหลัง เราคุยกันอยู่สักครู่หนึ่งก็กลับขึ้นบ้าน แล้วต่างแยกย้ายกันไปทำธุระของตน

ฉันมาเขียนบันทึกต่อในตอนกลางคืน ลองคิดถึงเรื่องที่คุณคุยกับแม่เมื่อเช้านี้แล้วออกเห็นจริง ไม่มีใครจะติดตามเตือนฉันได้ตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง ในวันหนึ่ง ๆ คนเรามีเวลาอยู่คนเดียวทั้งหลายชั่วโมง ฉันคิดไปถึง บรรณ เพื่อนของฉัน ถ้าบรรณรู้จักเตือนตนเองให้ขยัน บรรณก็คงสอบไม่ตก สมเจตน์คงไม่พกกระเบิดขวดไว้ในกระเป๋แล้วไปถูกตำรวจจับที่สนามกีฬา หากเขาเตือนตนเองเสียก่อนว่าการกระทำเช่นนั้นเลวร้ายเพียงใด แม้แต่ฉันเองก็เถิด ฉันมีความลับส่วนตัวที่พ่อแม่ไม่รู้หลายอย่าง ฉันละอายเหลือเกิน เมื่อพ่อชมว่าฉันขยันอ่านหนังสืออยู่จนดึก เพราะ

พ่อไม่รู้วาทิแท่ จันอ่านหนังสืออ่านเล่นมากกว่าหนังสือเรียน จัน
แอบเย็บชายกระโปรงให้สั้นขึ้นไปเหนือเข่ามาก ๆ แล้วโทษว่า
ช่างเขาคิดมาสั้น และยังกว่านั้นแม่งไม่รู้วาทิจันเริ่มจะมีความรัก
แล้ว จันท่องตำราไม่จำ เพราะสมองคิดแต่ภาพฝัน สร้างวิมาน
สมมุติว่าตัวเองเป็นสาวสวยที่มีความสุข จันยังมีเรื่องในใจอีกมาก
จันเริ่มรู้สึกตัววันนี้เองวาทิจันไม่เคยเตือนตัวจันเองเลย จันอาจจะ
ต้องเสียใจเหมือนบรรณ และ สมเจตน์

แม่เขียนภาษาบาลีส่งให้จันเมื่อกัน เป็นพระพุทศาสนาสุ-
ภาษิตที่วาทิ “อตุตนา โจทยตุตนา” ถ้าแปลตรงตามตัวหนังสือก็
วาทิ “จงเตือนตนด้วยตนเอง” แต่แม่แปลวาทิ จงเป็นโจทก์*ฟ้อง
ตัวเอง แต่ถ้าแปลเอาความก็คือ จงเตือนตนอยู่เสมอ ดีเหมือน
กัน ศาลคือตัวเรา จิตใจและสมองของเราเป็นโจทก์ และจำเลย
มโนธรรมหรือหลักการ ความรู้สึกผิดชอบเป็นผู้พิพากษา จันลอง
เป็นโจทก์ ฟ้องตนเองคู่สองสามเรื่อง ตามคดีที่จันรู้แก่ใจจันเอง
ดังกล่าวข้างต้น ลองทบทวนดูเหตุผล และความเหมาะสมทั้ง
หลายดูแล้ว มโนธรรมก็พิพากษาวาทิจันได้หลงผิดไปไม่น้อย ควร
จะคิดแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น

จันเห็นว่าตนเอง รู้ซึ่งถึงความผิด ความหลงในใจตนมาก
ที่สุด

-
๑. โจทย คำบาลีแปลวาทิ จงเตือน ไทยเอามาใช้ในรูปแบบวาทิ โจทก์ แปลวาทิ ผู้กล่าว
หา, ผู้ฟ้อง (เดิมเขียนเป็นโจทย์) ถ้าใช้ในรูปแบบ โจทย์ หมายถึง คำ
ถามในการคิดเลขเช่น โจทย์เลข

ฉันตั้งใจว่าจะปรับปรุงตนด้วยการหมั่นเตือนตนเอง และ
ยอมรับคำเตือนของผู้อื่นด้วย

ฉันมั่นใจว่า มโนธรรมจะช่วยให้ฉันตัดสินใจในการเลือก
ทางอันควรประพฤติได้ไม่ผิดพลาด

ฉันหวังว่า การเตือนตนเอง จะทำให้ฉันดำเนินชีวิตด้วยความ
ไม่ประมาท

ข้อคิดในวันหยุดซึ่งเป็นวันมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา^๕
ทำให้ฉันรู้สึกปลอดโปร่งใจมาก ฉันมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น
เลิกเพ้อฝันถึงเรื่องไร้สาระ และอยากวางแผนเป้าหมายของชีวิตให้
แน่นอน ฉันจึงเขียนบันทึก^๖ไว้ หวังว่าสักวันหนึ่ง เมื่อฉันได้รับ
พระราชทานปริญญาบัตรฉันจะกลับมาอ่านทบทวนดูว่า ฉันได้มี
ความคิดแตกต่างไปจากที่เขียนไว้^๗นี้เพียงใด

ติกแล้ว ฉันง่วง อยากจะล้มตัวลงนอนหลับทันที แต่....
ยังก่อน ฉันนึกขึ้นได้ ฉันเตือนตนเองให้ถามตนเองว่าได้เตรียม
เสื้อผ้า และตรวจดูสมุดหนังสือสำหรับไปโรงเรียนในวันพรุ่งนี้^๘
แล้วหรือยัง ฉันถูกฟ้องว่ายังไม่ได้เตรียมอะไรเลย ความคิดหนึ่ง
เป็นทนายแก้ต่างว่าเตรียมตอนเช้าก็ทัน มโนธรรมตัดสินว่า พรุ่งนี้^๙
เช้าอาจจะมีเรื่องยุ่งมาก ควรลุกไปเตรียมเสื้อผ้าและจัดตารางสอน
ไว้ให้เรียบร้อย ฉันจึงทำตาม แล้วกลับมากราบพระ เช้านอน
ฉันขอจบบันทึกของฉันเพียงเท่านี้

ธมมจารี สุขํ เสติ: ผู้ประพาศิธรรมย่อมอยู่เป็นสุข

ไม่มีใครยืนยันได้ว่าสวรรค์ นรก มีจริงหรือไม่ เท่าที่
เราเคยเห็นก็เป็นแต่เพียงภาพที่จิตรกรวาดไว้ ว่าสวรรค์อยู่บนฟ้ามี
เทพบุตรและเทพธิดา แต่งองค์ทรงมา สติอยู่ในวิมานอันสุขสบาย
เสวยของทิพย์อัมเอบด้วยผลบุญที่ทำไว้ ส่วนนรกนั้นเล่า เป็น
หลุมลึกอยู่ใต้พื้นดิน แบ่งออกเป็นขุมต่าง ๆ เพื่อลงโทษคนที่ทำ
ความชั่ว มีแต่ไฟร้อนลุกกลามอยู่ทั่วไป อีกทั้งเหล็กหลอมเหลว
ลวกร่างกายคนบาปให้ได้รับทุกข์ทรมาน ภาพเหล่านี้เป็นภาพ
เปรียบเทียบให้เห็นว่า คนที่ทำดีนั้นย่อมอยู่เป็นสุข คนที่ทำชั่ว
ย่อมมีความทุกข์

ความสุข ความทุกข์ อยู่ที่ไหน

ความสุข ความทุกข์ อยู่ที่ใจของเราเอง

เราสามารถพบกับสภาพของสวรรค์และนรกได้ แม้เมื่อมี
ชีวิตอยู่

สวรรค์เปรียบได้กับความสุขใจ

นรกเปรียบได้กับความทุกข์ใจ

การอยู่เป็นสุข คืออยู่อย่างสงบ สบาย ร่มเย็น ไม่เดือด
ร้อน ไม่หวาดระแวง

ผู้ที่อยู่เป็นสุขได้ คือ ผู้ประพาศิธรรม ผู้ทำดี พุทธดี และ
จิตดี ตามหลักพระศาสนา

พระยาหงส์ ธฤตราษฎร์ และสุมุข แวดล้อมด้วยบริวาร
ณ บริเวณสระมนัส

มีชาตกเรื่องหนึ่งเล่าว่า สมัยหนึ่ง พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหงส์ ชื่อธฤตราษฎร์ มีบริวารมากมาย อาศัยอยู่ที่สระมานัส มีหัวหน้าบริวารหงส์ตัวหนึ่งชื่อ สุขุม เป็นผู้ฉลาดในการบริหาร รู้นโยบายที่ชอบและไม่ชอบ ปัญญาหลักแหลม เกิดในสกุลสูง เติบโตเต็มตัวและมีความจงรักภักดีต่อพระยาหงส์มาก ทั้งพระยาหงส์และสุขุมต่างก็มีความรักกันอย่างแน่นแฟ้น ช่วยกันสั่งสอนหงส์ผู้เป็นบริวาร ประดุจอาจารย์และหัวหน้าศิษย์ สอนศิษย์ทั้งหลาย อยู่ด้วยกันเป็นสุขสืบมา

กาลครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัต เศวตราชสมบัติ อยู่ในกรุงพาราณสี ได้สดับกิตติศัพท์ความงามและความดีของหงส์ทั้งสอง ใคร่จักได้ทอดพระเนตร จึงรับสั่งให้อำมาตย์จัดสถานที่ ขุดสระในพระราชอุทยาน ปลูกบัว และพรรณไม้นานาไม้ใบอันงดงามยิ่ง แล้วป่าวประกาศพระราชทานความคุ้มครองแก่นกทั้งหลายที่จะมาอาศัย ณ บริเวณสระน้ำนั้น

พระยาหงส์ได้ทราบข่าวว่าสระนั้นงดงาม และให้ความสุขสบายเป็นอันมาก ประสงค์จะได้ไปเที่ยวเล่นชมความงาม จึงถามความเห็นของสุขุม หงส์สุขุม มิได้ทูลทัดทาน เพียงแต่กราบทูลตักเตือนมิให้พระยาหงส์หลงเพลิดเพลินกับความสวยงามที่ล่อใจจนถึงกับลืมภัยอันเกิดจากความหลอกลวงของมนุษย์ เมื่อเที่ยวชมเพียงพอแล้ว ก็ควรเสด็จกลับมาอยู่ ณ สระมานัสนี้ดังเดิม

พระยาหงส์ สุข และบริวาร จึงพากันบินไปยังสระใน
พระราชอุทยาน ลงทรงสรงน้ำเล่นในสระนั้นด้วยความเพลิดเพลิน
เบิกบานเป็นที่ยิ่ง

ผู้รักษาสระได้เห็นพระยาหงส์และสุขมีปีกงามผ่องกระจ
ทองคำ ปากและเท้างามเลื่อมระยิบรูปร่างสง่างามยิ่ง จึงไป
กราบทูลพระเจ้าพรหมทัต พระราชาจึงรับสั่งให้พรานเอาแร้วไป
จักช้อนช้อนไว้อย่างมิดชิด

พระยาหงส์เล่นน้ำเพลินอยู่ เท้าข้างหนึ่งได้ไปติดแร้วเข้า
อย่างแน่นหนา ก็ส่งเสียงร้องขึ้น ฝ่ายบริวารหงส์ได้ยินเสียงร้อง
ของพระยาหงส์ ก็ทราบว่ประมุขของตนถูกจับ มีความกลัวพา
กันบินขึ้นสู่อากาศหายลับไป แต่สุขอำมาตย์ หาได้ห่างไปจาก
พระยาหงส์ไม่ เพราะหัวใจที่ผูกพันด้วยความรักนั้นย่อมไม่หวั่น
เกรงต่อภัยอันตรายที่เผชิญหน้า ความยากลำบากของมิตร เป็นความ
ทุกข์โศกสาหัสของสุขยิ่งกว่าที่จะต้องเผชิญกับความตายเสียอีก

พระยาหงส์ได้บอกให้สุขอำมาตย์ รีบหนีไปเสีย สุข
จึงกราบทูลว่า

“จริงอยู่ข้าพเจ้าอยู่ที่นี้จะต้องตาย แต่ถ้าข้าพเจ้าไป ข้าพ
เจ้าก็หาหนีความตายพ้นไม่ เมื่อพระองค์มีสุข ข้าพเจ้าก็เป็นสุข
ด้วย ครั้นพระองค์มีทุกข์ ข้าพเจ้าจะทิ้งไปได้อย่างไร ถ้าหาก
ข้าพเจ้าจะทิ้งพระองค์ไปเพื่อเห็นแก่ชีวิตตนเอง ข้าพเจ้าจะหา

พระยาหงส์ติดแล้ว สุนัขยืนอยู่ใกล้ ๆ

โล่ที่ใหญ่มากำบังการกล่าวโทษได้ ข้าพเจ้าจะประสบชะตากรรม
อย่างไรก็ยินดีรับทั้งสิ้น เพราะการบูชาด้วยการปฏิบัติธรรมย่อม
มีผลสูงสุด”

แม้พระยาหงส์จะขอร้องอย่างไร สมุขก็ไม่ยอมทอดทิ้ง
ฝ่ายพรานเห็นบริวารหงส์บินไปหมดสิ้น ก็คิดว่าหงส์ทั้งสองตัว
นั้นคงติดแล้วอยู่ ครั้นเดินเข้าไปใกล้ จึงเห็นว่า พระยาหงส์ติด
แล้วเพียงตัวเดียว อีกตัวหนึ่งเป็นอิสระ แต่ยืนอยู่เป็นเพื่อน ก็
อัครจริยใจ จึงเข้าไปถามสมุขว่า

“หงส์ตัวนี้ติดแล้วหมดอิสรภาพ จึงบินหนีไม่ได้ แต่เจ้า
ผู้มีได้ติดแล้ว เป็นอิสระ แข็งแรง ทำไมจึงไม่บินหนีเล่า”

สมุขจึงตอบว่า “หงส์ตัวนี้มีความทุกข์อยู่ในอำนาจของตัว
ท่าน เพราะติดแล้ว แต่เขามีคุณธรรมผูกมัดใจของเราไว้นั่น
กระชับยิ่งกว่าแร้วเสียอีก เขาผู้นี้เป็นราชาของเรา เป็นสหายของ
เรา เป็นผู้มีความแก่เรา ฉะนั้นเราจึงไม่ทอดทิ้งเขา แม้จะต้องตาย
ก็ยอม”

พรานได้แสดงความประสงค์ให้สมุขกลับไปยังถิ่นเดิม แต่
สมุขกลับขอร้องให้พรานปล่อยพระยาหงส์เสียแล้วจับตนซึ่งมีรูป
ร่างและขนาดเท่ากันไปถวายพระเจ้าพรหมกัณฑ์แทน

พรานเกิดใจอ่อน เพราะมรรยาทอันนุ่มนวลอ่อนโยนของ
 สุขุม ที่ได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระยาหงส์อย่างไม่หวั่นไหวใน
 ชีวิตของตน จึงประสานมือพนมและกล่าวว่า

“พูดดีแท้ ชอบแท้ เจ้าผู้เจริญ การไม่เห็นแก่ตัวนั้น
 ถ้ามีในผู้ใด ผู้นั้นก็นับว่าดีอย่างล้ำเลิศ ข้าขอบูชาเจ้าและปล่อย
 นายของเจ้าเป็นอิสระ ผู้ใดเล่าจะสามารถทำร้ายผู้เป็นที่รักยิ่งของ
 เจ้าได้”

กล่าวแล้ว พรานก็ปล่อยพระยาหงส์ให้หลุดจากแร้ว หงส์
 ทั้งสองจึงตอบแทนคุณด้วยการมอบตัวให้พรานนำไปถวายพระ
 ราชาทอดพระเนตร

พรานจึงเอาหงส์ทั้งสองใส่ในกระบุง โดยมีได้ทำให้ชอก
 ช้ำหรือผูกมัดเลย แล้วก็สอดไม้ค้ำหาบไปถวายพระราช

เมื่อพระราชาทอดพระเนตรเห็นพรานนำหงส์ไปถวายใน
 ลักษณะการที่แปลกเช่นนั้น จึงรับสั่งถามว่า

“เจ้าได้หงส์ทั้งสองนี้มาอย่างไร หงส์จึงมิได้รับบาดเจ็บ
 หรือต้องถูกผูกมัดเลย ทำไมหงส์ทั้งสองจึงไม่บินหนีไปเล่า”

พรานก็กราบทูลให้ทรงทราบความเป็นมา ตลอดจนการ
 ที่ตนได้สนทนากับหงส์ทั้งสองโดยตลอด พระราชาทรงชื่นชม
 โสมมณัสยิ่ง ได้ประทานรางวัลแก่พรานเป็นจำนวนมาก และตรัส
 สรรเสริญสุขุมว่า

พราณ พระยาหงส์ สุมุข เฝ้าพระราช

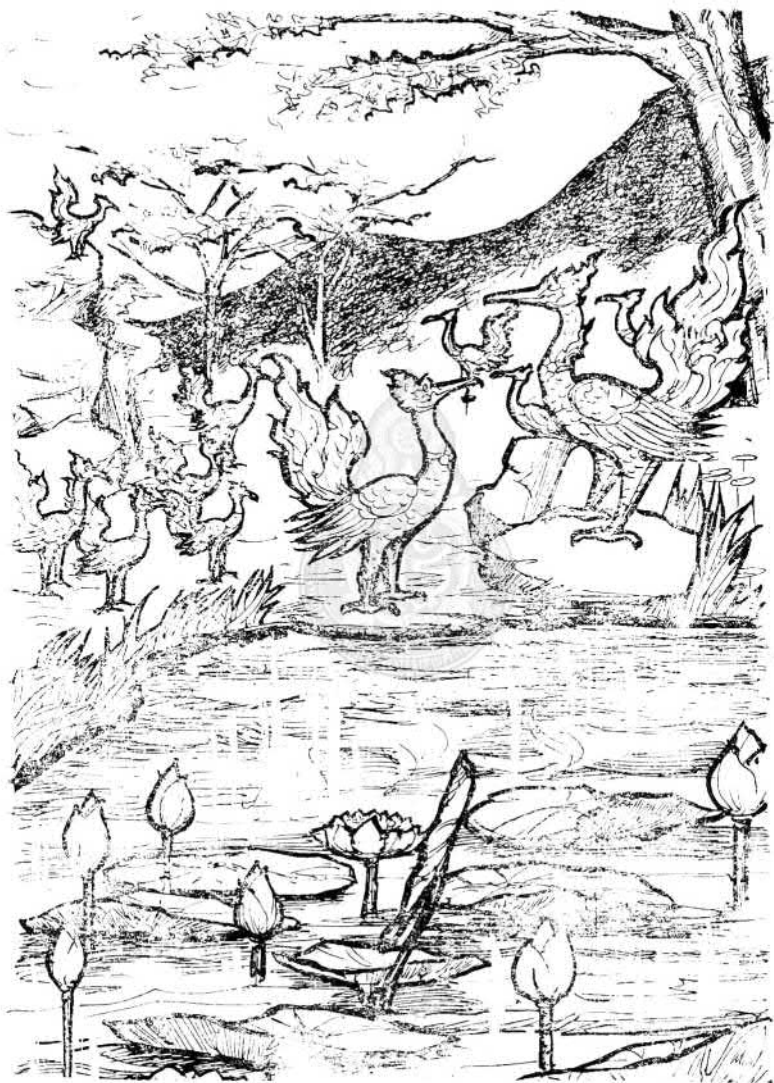
“การที่พระยาหงส์นับถือท่านเป็นมิตรก็สมควรแท้ กิริยาทำทางอันสงบเสถียร นุ่มนวลอ่อนโยนนี้ ย่อมเป็นของผู้ที่ได้ฝึกตนดีแล้วเท่านั้น จึงเชื่อว่าท่านทั้งสองและตัวเราจะมีไมตรีต่อกันสืบไป เพราะการพบกันที่ย่อมก่อให้เกิดมิตรภาพที่ยั่งยืน”

เมื่อพระยาหงส์ และ สุขุมได้สนทนากับพระราชาพอลสมควรแล้ว ก็ทูลลาพระราชากลับยังสระมานัสของตน เมื่อใดที่ใครจะไปชมสระในพระราชอุทยาน ก็พาหงส์บริวารมาเที่ยวเล่นเป็นที่สุขสำราญตลอดมา^๑

ชาตกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมรอดพ้นอันตราย และอยู่เป็นสุข พระยาหงส์ปกครองบริวารอย่างเที่ยงธรรม หงส์บริวารต่างมีความรักใคร่สามัคคีกัน สุขุม เป็นผู้ไม่ประมาทมีความกล้าหาญ เสียสละ ช่วยเหลือมิตรในยามทุกข์ยาก มีมารยาทอันนุ่มนวลอ่อนโยน พุดจาไพเราะและรู้จักตอบแทนคุณแก่ผู้มีพระคุณ ข้อปฏิบัติเหล่านี้คือธรรม คือแนวการดำรงชีวิตของคนเรา และคือหลักการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมได้รับความรัก ความนิยมนยกย่องนับถือจากคนทั่วไป

๑. จาก หังสชาตก อรรถกถาวิสติบาท พระกัมภีร์ชาดกแปล ฉบับ ศ.อ.ส. เล่ม ๑๓ หน้า ๕๔-๕๕

พระยาหงส์ และบริวาร ในพระราชอุทยาน

ผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมมีจิตใจสะอาด สงบ

ผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมไม่วุ่นวาย ไม่เคืองตร้อน ไม่หวาด

ระแวง

ผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมประสบความสำเร็จ

ผลแห่งการปฏิบัติธรรมปรากฏดังนี้.

อสาธุ สาธุนา ชินะ : ฟังชนะความชั่วด้วยความดีสุข

น้ำเหม็นมล้างสิ่งเหน้า	ไฉนหยุด
มล้างอุทกบิริสุทธ	เสื่อมร้าย
กนเวรต่อเวรประทุษฐ	ทวีโทษ
เอาอะเวรระงับภัย	อาจสิ้นสูญเวร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

ความหมายของโคลงบทนี้ มีความเด่นชัดที่สุดว่า น้ำสกปรกนั้นจะชำระล้างสิ่งสกปรกให้สะอาดขึ้นมาได้ไหม สิ่งชั่วร้ายย่อมต้องแก้ไขด้วยความดี และความสะอาดบริสุทธิ์ จึงจะกลายเป็นสิ่งที่ดีงามขึ้นมาได้

ความชั่ว และ ความดี เป็นนามธรรมที่คนสมมุติขึ้นให้เป็นตัวแทนของ สภาพ เหตุการณ์ ตัวตน ที่ไม่พึงประสงค์อย่างหนึ่ง และที่น่านิยมยินดีอีกอย่างหนึ่ง เมื่อเอ่ยถึงความชั่วทำให้นึกถึงสีดำ ความรุนแรงร้ายกาจ ความประพฤติที่เลวทราม จิตใจโหดเหี้ยมทุจริต กลิ่นที่เน่าเหม็น ภาพที่น่าสยดสยอง และความเสื่อมลงทั้งมวล ตรงกันข้าม ความดีพาให้คิดถึง สีขาว ความสะอาด สงบ อ่อนโยน ความดีนั้นก่อให้เกิดความรู้สึกที่ราบรื่น สบาย แวดล้อมด้วยบรรยากาศที่สวยงาม หอมกรุ่น ละมุนละไม จิตใจบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน ชัดสายด้วยอารมณ์ร้าย

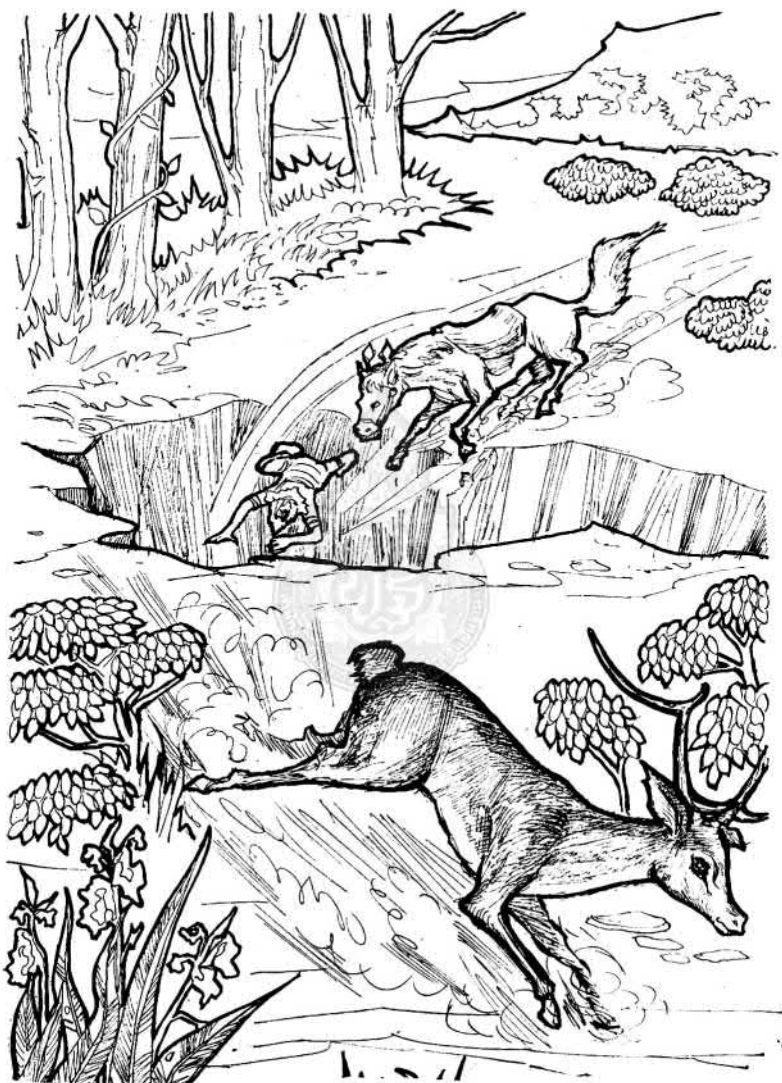
ถ้าจะตั้งคำถามเป็นข้อสอบได้ในขณะนี้ ว่าอะไรคือความดี และอะไรคือความชั่ว เชื่อแน่ว่านักเรียนต้องตอบได้ไม่ยากนัก เรารู้กันทุกคน ว่าอะไรดี อะไรชั่ว และที่รู้แนกก็คือ การทำชั่วนั้นไม่ดี แต่ในบางครั้งตัวเราเองก็ทำความชั่ว หลายครั้งเราจะต้องพบกับคนที่ชั่วร้าย เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจะแก้ไข และเอาชนะความชั่วได้อย่างไร

ถ้านักเรียนเคยดูภาพยนตร์จีนและญี่ปุ่น นักเรียนคงเคยเห็นนักรบ เขาปล่อยแสงกายสิทธิ์ต่อสู้กัน ถ้าฝ่ายหนึ่งบันดาลให้ไฟลุกขึ้นมา อีกฝ่ายหนึ่งก็จะปล่อยสายน้ำไปดับไฟนั้น ถ้าปล่อยเป็นสัตว์ร้ายตรงจะเข้ามาขบกัด อีกฝ่ายหนึ่งก็จะปล่อยมีดคมไปตัดคอสัตว์นั้นตายลง นั่นเป็นเรื่องของภาพยนตร์ ในภาพชีวิตจริงของเรา ก็กำลังมีการรบเช่นนี้อยู่อย่างดุเดือดในจิตใจของเรา เป็นการรบระหว่างความดีกับความชั่ว พระพุทธเจ้าได้ประทานแสงกายสิทธิ์มาให้พุทธศาสนิกชนไว้ต่อสู้มานานแล้ว แสงนั้นชื่อว่า แสงธรรม ซึ่งจะปราบศัตรูที่ชั่วร้ายได้อย่างราบคาบ ยกตัวอย่างเช่น ให้ปราบความเกียจคร้าน ด้วยความพากเพียร ปราบความตระหนี่ถี่เหนียว ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปราบความพยาบาท ด้วยความเมตตา เป็นต้น แสงธรรมนี้ศักดิ์สิทธิ์นัก ถ้าผู้ใดนำไปปราบความชั่วแล้ว ผู้นั้นต้องชนะเสมอ ปัญหาอยู่ที่ว่า เรามักจะไม่สู้รบความชั่วร้ายด้วยคุณธรรม หากแต่เอาความ

ชั่วอีกอย่างหนึ่งมาชมความชั่วอย่างนั้น เช่น เกียจกร้าน จึงหาทางทุจริตเพื่อจักสอบได้ โกรธแค้น จึงฆ่าฟันให้ตายไปเพื่อจะได้หายแค้น ผู้ที่เอาชนะความชั่ววิธีนี้ ย่อมวนเวียนอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ ความชั่วร้ายอยู่ตลอดไป

นอกจากจะต้องเอาความดีชนะชั่วในจิตใจของตัวเองแล้ว เรายังต้องผจญกับความชั่วในจิตใจของผู้อื่นอีกด้วย นักเรียนจะอย่างไร ถ้านักเรียนพบเพื่อนที่ชอบอิจฉาริษยาเกะกะเกรปากจัด หาเรื่องเดือดร้อนเป็นเนืองนิจ ถ้านักเรียนเป็นอันธพาลตอบ ริษยาตอบ ถ้าใครคำมาก็คำตอบ อย่างนี้ไม่ใช่วิธีแก้ปัญหากลပ်ทำให้เกิดปัญหามากขึ้นไปอีก ขอจงใช้แสงธรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้ากันเถิด ถ้าเพื่อนตำว่าเราหนึ่งวัน เราใช้ปิยวาจา คือ พูดไพเราะ ต่อสู้กับเขาเจ็ดวัน หรือ เกือนหนึ่ง ปีหนึ่ง เพื่อนผู้นั้นย่อมจะไม่อดทนที่จะตำว่าเราไปตลอด เขาต้องพูดดีกับเราเป็นแน่ การชนะความชั่วด้วยความดีนั้น เกิดผลลึกซึ้ง ต็มตำเข้าไปถึงจิตใจ ชนะได้เนิ่นนานและแน่นอน ทั้งจะขอยกนิทานชาดกเรื่องหนึ่งมาอธิบายประกอบต่อไป

สมัยหนึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นละมั่งอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง มีร่างกายกำยำ แข็งแรง ว่องไว และมีปัญญาอย่างมนุษย์ มีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ทั้งปวง

โละมั่งวิ่งหนีไป พระราชาตกม้าเสียรคะมำลงหลุม

ครั้งนั้น มีพระราชองค์หนึ่ง เสด็จมาล่าเนื้อในป่านั้น
 ม้าพระที่นั่งมีฝีเท้าจืดมาก จึงได้พาพระราชอาคันตุกะข้าราชการ
 ออกไปทุกที ครั้นทอดพระเนตรเห็นละมั่งโพธิสัตว์แต่ไกล จึงตั้ง
 พระทัยจะฆ่า ทรงเตรียมพาดลูกธนูแล้วกระตุนม้าติดตามละมั่งไป
 ละมั่งเห็นเช่นนั้นจึงรีบหนีไปโดยว่องไว เมื่อพบหลุมใหญ่
 ขวางทางก็กระโดดข้ามไปได้โดยง่าย ส่วนม้าพระที่นั่งที่ควม
 ทิตตามมาพอถึงหลุมใหญ่ก็ชะงัก ไม่กล้ากระโดด จึงหยุดโดย
 จับพลัน พระราชาจึงคะมำตกม้า พระเศียรพุ่งลงไปในหลุมใหญ่

ละมั่งโพธิสัตว์เห็นผู้ติดตามล่า เจ็บหายไป จึงเดินย้อน
 กลับมาด้วยจิตใจอันเปี่ยมด้วยความกรุณาอย่างแรงกล้าที่มีต่อผู้
 พยายามจะเอาชีวิตตน ได้เห็นพระราชากำลังตะเกียกตะกายขึ้น
 จากหลุมนั้น เสือเกราะเประเอื้อน หมดสง่า พระวรกาย
 บอบช้ำและเจ็บปวด ละมั่งโพธิสัตว์ก็ลืมนั่นคือศัตรู เกิดสงสาร
 และรู้สึกเจ็บปวดด้วยจนน้ำตาไหล จึงกล่าวกับพระราชอาคันตุกะ
 อันอ่อนน้อม สุภาพ แสดงถึงนิสัยใจกุศลอันสูงส่ง ปลอดภัย
 พระราชาว่า

“ข้าพเจ้ามิใช่ผีปีศาจ แต่เป็นสัตว์ป่าอาศัยอยู่ในราช-
 อาณาจักรของพระองค์ ได้เลี้ยงชีพด้วยใบหญ้าและน้ำของพระองค์
 ไพร่คอย่าทรงวิตกทุกข์ร้อนที่ตกลงไปในหลุมนี้เลย ข้าพเจ้ามิ

พระราชอยู่ในหลุม และ ตะมั่งอยู่ปากหลุม

กำลังพอที่จะช่วยให้พ้นภัยได้ ถ้าพระองค์ทรงไว้วางใจข้าพเจ้าแล้ว ก็จะมีรับสั่งเกิด ข้าพเจ้าจะลงไปช่วยทันที”

พระราชโอรสได้สับกับรู้สึกรำคาญ และทรงนึกสรรเสริญละมั่งอยู่ในพระทัย ทรงบังเกิดความละอาย และตรัสทูลว่า “เป็นไปได้อย่างไรหนอที่สัตว์นี้แสดงความสงสารเราผู้เป็นศัตรู เขาทำให้เรางัดด้วยถ้อยคำอันนุ่มนวล แต่เป็นคำทำนองอย่างหลักแหลม เรากลับกลายเป็นผู้มีสภาพเท่ากับสัตว์ ส่วนเขานั้นมีร่างเท่านั้นที่เป็นละมั่ง เขาควรได้รับเกียรติโดยเรารับความสงเคราะห์ของเขาด้วยไมตรี” ทรงคิดเช่นนั้นแล้วจึงตรัสกับละมั่งว่า

“ร่างกายของเรามีเกราะป้องกันอยู่จึงไม่สู้บาดเจ็บมากนัก ความทุกข์ที่ตกลงมาในหลุมใหญ่มิได้ทรมานใจเรา เหมือนความทุกข์ใจที่เราได้รุกรานท่านผู้มีใจบริสุทธิ์ นำเคารพบูชาเช่นนั้นเลยขอท่านอย่าได้ถือโทษในความหลงผิดครั้งนี้เลย”

ฝ่ายละมั่งโพธิสัตว์ เมื่อทราบว่พระราชโอรสมีไมตรีตอบ จึงลงไปช่วยพระราชโอรสขึ้นจากหลุมลึกนั้นด้วยพละกำลังอย่างว่องไวหาที่เปรียบมิได้ เมื่อขึ้นทางกลับให้พระราชโอรสแล้ว ตัวเองก็เตรียมกลับที่อยู่

พระราชโอรสทรงสำนึกในบุญคุณอย่างยิ่ง จึงสวมกอดละมั่งไว้ด้วยความรัก และตรัสเชื้อเชิญละมั่งให้เข้าไปอยู่กับพระองค์ในราชสำนัก

ละมั่งโพธิสัตว์ จึงกล่าวสรรเสริญพระราชด้วยถ้อยคำ
อันสุภาพ นุ่มนวล และเคารพว่า

“ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นปิ่นนิกรชนผู้ประเสริฐ ในบรรดา
ผู้รักธรรมะ เช่นพระองค์ ความประพฤติดังนี้เป็นการชอบแล้ว
เพราะธรรมะซึ่งสัตบุรุษ^๑ ปฏิบัติเนื่องนิจ ย่อมเป็นส่วนสำคัญ
ของอุปนิสัย แต่ที่ทรงพระดำริว่า ข้าพเจ้าผู้เคยอยู่ป่าควรเข้าไป
อยู่ในพระราชฐานนั้น หากควรไม่ โปรดอย่าทรงพระดำริเลย
ความสุขของมนุษย์ก็อย่างหนึ่ง สำหรับสัตว์ป่าก็อย่างหนึ่ง เป็น
ไปตามความเคยชินของแต่ละพวก ถ้าพระองค์ปรารถนาให้
ข้าพเจ้ามีความยินดีแล้ว ก็ขอให้โปรดเลิกการฆ่าสัตว์เสียเถิด
สัตว์ป่าทั้งหลายสมควรจะได้รับความสงสารเพราะข้อนี้โดยแท้
การแสวงหาความสุขที่ดี การขลิกลีละียงภัยก็ดี สัตว์ทั้งหลายก็มี
ความรู้สึกนึกคิดเหมือนมนุษย์ โปรดทรงรำลึกไว้ในพระทัยเสมอ
ว่า การกระทำสิ่งใดไม่เป็นที่พอใจแก่พระองค์ สิ่งนั้นก็สมควร
ทำแก่ผู้อื่น.....”

เมื่อได้สั่งสอนพระราชเช่นนี้แล้ว ละมั่งโพธิสัตว์ก็ทูลลา
พระราชากลับไปสู่ป่าลึก การที่ละมั่งโพธิสัตว์สามารถเอาชนะ
พระทัยพระราชได้ก็โดยเอาความดีของตนชนะความชั่วโดยแท้

๑. คนดี คนที่เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบตามหลักพระพุทธศาสนา

พระราชากลับบ้านเมือง ละมั่งโพธิสัตว์แยกทางเดินเข้าสู่ป่าใหญ่

ในภาวะเหตุการณ์ชีวิตประจำวัน นักเรียนจะพบว่าวิธีการที่เอาความดีกำจัดความชั่วเป็นวิธีที่ได้ผลเสมอ การปราบปรามผู้ก่อการร้ายนั้นรัฐบาลเปลี่ยนมาใช้วิธีแผ่เมตตาให้ความช่วยเหลือ สร้างความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน แทนที่จะใช้ปืนยิงปราบตั้งแต่ก่อน โจรผู้ร้ายที่หลงผิดเมื่อถูกจับมาต้องโทษ เขาก็จะไม่ถูกโบยตี หรือถูกทรมาน แต่จะได้รับการอบรมคุณธรรม และฝึกวิชาชีพให้ออกไปเป็นพลเมืองดีต่อไป ขอสรุปว่า ตัวนักเรียนเองนั้นต้องสู้กับศึกสองด้าน ด้านหนึ่งคือสู้กับความชั่วในใจของตนเอง อีกด้านหนึ่งนั้น ต้องสู้กับความชั่วของผู้อื่นที่แวดล้อมตัวนักเรียนอยู่ ถ้านักเรียนแพ้ นักเรียนก็ชั่วตาม ถ้าอยากชนะก็ต้องใช้ความดีเข้าสู่ถึงที่ได้อธิบายมาแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำคุณธรรมนานัปการที่สามารถปราบความชั่วได้ทุกชนิด มีความชั่วอย่างหนึ่ง ต้องมีความดีอีกอย่างหนึ่งคอยแก้ คู่กันไป ขอนักเรียนจงหมั่นศึกษา แสวงหา และสะสม คุณธรรมความดีไว้เถิด นักเรียนจะเป็นผู้ชนะเสมอ.

หนังสืออ้างอิง

๑. เรื่อง “ละมั่ง” ในชาตกมมาลา ของ อารยศูร หลวงรัชฎาการโกศล แปลและเรียบเรียง หน้า ๒๕๐—๒๕๗
๒. “สรวชาดก” พระคัมภีร์ชาดกแปล ฉบับ ส.อ.ส. เล่ม ๑๑ หน้า ๑๒๐—๑๓๑

บทที่ หิตสูขาวหา : ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข

ลูกรักของแม่

แม่ได้รับจดหมายจากลูกเป็นฉบับที่สี่แล้ว นับตั้งแต่ลูกได้จากแม่ไปอยู่กับคุณน้าที่บ้านในตัวจังหวัด ลูกฟังจะจากแม่ไปได้เพียงสองสัปดาห์และได้เขียนบ่นรำพันถึงความทุกข์ยากลำบาก ตรากตรำ พร้อมทั้งระบายความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่ไม่ทักทายผู้อื่นเขามาถึงสี่ฉบับ แสดงว่าลูกคงไม่สบายใจอยู่อย่างมาก แม่อ่านจดหมายแล้ว พอจะรวบรวมปัญหาของลูกได้ว่าเมื่อลูกอยู่กับพ่อแม่เนิ่น ลูกมีความสุขสบาย และอบอุ่นใจอยู่ในครอบครัวของเรา ครั้นมีความจำเป็นต้องไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัด แม่จำต้องเอาลูกไปฝากกับญาติ ลูกอาศัยเขาอยู่ จำเป็นต้องทำงานรับใช้ ช่วยเหลือเขา ต้องถูกลูกๆ ของเจ้าของบ้านเยาะเย้ยด่าทอ ห้างนอนที่ลูกอยู่ก็คับแคบ ร้อน อึดอัด จะดูหนังสือก็ไม่สะดวก เพราะไฟไม่สว่าง ฟ้าเสียงรบกวนต่างๆ ภายในบ้านยังทำลายสมาธิของลูก การเดินทางไปโรงเรียนก็ยากลำบาก ทำให้อารมณ์หงุดหงิดขุ่นมัว เรียนหนังสือก็ไม่ค่อยทันเพื่อน เมื่อครู่ถามปัญหา ลูกตอบไม่ได้ เพื่อนๆ ก็ยิ้มโบหน้าเป็นเชิงดูหมิ่นว่าเป็นเด็กบ้านนอก ลูกรู้สึกทุกข์ใจ เจ็บใจ โกรธ และท้อถอย จนขออนุญาตเลิกเรียนเพื่อจะได้กลับมาอยู่บ้านเช่นเดิม

ลูกรัก แม่รับทราบปัญหาต่าง ๆ ที่ลูกเล่ามาด้วยความ เป็นห่วงและเห็นใจลูกเหลือเกิน แต่การที่จะยอมให้ลูกเลิกเรียน แล้วกลับมาอยู่บ้านเฉย ๆ นั้น แม่ยอมไม่ได้ เพราะลูกมีหน้าที่ต้อง เรียนต่อไปเพื่อความสำเร็จและความรุ่งเรืองในชีวิตของลูกเอง ในอนาคต ดังนั้น แม่จึงขอช่วยลูกแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ลูกกำลัง เผชิญอยู่ เพื่อว่าลูกจะได้เรียนหนังสือต่อไปอย่างมีความสุข สบายขึ้น

แม่ได้เลือกส่งลูกให้ไปอยู่กับคุณน้า เพราะเป็นที่แห่งเดียว ที่แม่ไวใจได้ว่าลูกหญิงของแม่จะปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง อีกทั้งลูกสามคนของคุณน้าก็เป็นพี่และน้องของลูก การที่ลูกเข้าไป อยู่บ้านนั้นใหม่ ๆ ทั้งตัวลูกเอง และทั้งครอบครัวของคุณน้าต่าง ก็ต้องหัดปรับตัวให้คุ้นเคยกัน ลูกต้องปรับปรุงตัวเองมากหน่อย เพราะเป็นฝ่ายอาศัยเขาอยู่ คุณน้าอาศัยไหว่วานให้ช่วยทำงานใน บ้าน ลูกก็ต้องทำความเต็มใจ ถึงจะเหน็ดเหนื่อยกว่าอยู่บ้าน เราลูกก็ต้องอดทน ที่แม่พูดเช่นนี้ มิใช่ไม่เห็นใจลูก แม่อยากให้ ลูกเป็นคนเข้มแข็งขึ้น ห้องนอนที่คับแคบ ถ้าลูกรู้จักจัดที่นอน และของให้เป็นระเบียบ รักษาความสะอาดให้ดี ก็ย่อมอยู่ได้สบาย แม่จะจัดหาโคมเล็ก ๆ สำหรับอ่านหนังสือไปให้ เพื่อลูกจะได้ไม่ ต้องเพ่งอ่านมากจะเสียสายตา เมื่อลูกฝึกหัดตนให้อดทนต่อความ

ลำบากทั้งกล่าวได้แล้ว ลูกก็จะมีสติพอที่จะเลิกคิดขุ่นข้องหมองใจกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมในบ้านได้ สติในการดูหนังสื่อก็จะเกิดขึ้น

เมื่ออยากให้ลูกยอมรับความเป็นจริงที่ว่า คนเรานั้นไม่มีใครที่จะได้รับ ได้พบ ได้มีสิ่งที่ตนเองพึงประสงค์อยู่ตลอดไป เพราะบุคคลที่มีชีวิต ย่อมมีทั้งกายและใจที่จะรับรู้ความลำบาก ตรากตรำ ความเจ็บใจ ความร้อนหนาว ความพยายาม ความโกรธ และความรู้สึกเดือดร้อนต่าง ๆ เราจึงต้องเตรียมฝึกกาย และข่มใจให้รู้จักอดทน อดกลั้นต่อความรู้สึกเหล่านั้น ไม่ยอมให้เรามีอิทธิพลเหนือเราเป็นอันขาด พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพุทธศาสนิกชนไว้ว่า “ขันติ หิตสุขาวหา ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข” แม้ใคร่ขออัญเชิญพุทธศาสนสุภาษิตนี้มาอธิบายพอเป็นเครื่องเตือนใจลูก

ขันติ หมายถึงความอดทน ความข่มใจ และความอดกลั้นต่อความทุกข์เวทนาทั้งปวง ความอดทนนั้นแบ่งออกเป็น ๓ อย่างคือ อดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความตรากตรำ และอดทนต่อความเจ็บใจ

หิต (อ่านว่า หิ - ตะ) หมายถึง ประโยชน์เกื้อกูล คือ ประโยชน์ที่เกื้อกูลตนเองและสังคม

สุข หมายถึง สุขกาย และ สุขใจ

ลูกรักของแม่ คนที่รู้จักอดทน และรู้จักข่มใจนั้น ย่อมมีสติยังคิด มีเหตุผล และระงับโทสะได้ กิริยาอาการและท่าทางของเขาย่อมแสดงออกอย่างสำรวม ไม่เกรี้ยวกราด บ่นว่า ร้องไห้ ตีโพยตีพาย เมื่อเกิดข้อใจในสิ่งใดกับใครก็อาจพูดจากันได้อย่างเยียบสงบไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน การที่เพื่อน ๆ ของลูกที่โรงเรียน ยืมเวลาที่ลูกตอบคำถามของครูฝึก ๆ นั้น เขาอาจยิ้มด้วยความเอ็นดู หรือรู้สึกขบขันจริง ๆ ก็ได้ มิได้หมายความว่าเขาจะดูหมิ่นเยาะเย้ยลูกเสมอไป ถ้าลูกไม่ถือตัวหรือมัวแต่โกรธ และน้อยใจเกินไป ลูกก็ยังสามารถค้นหาเหตุผล และพยายามผูกมิตรกับเพื่อนได้ เวลาเพียงสองสัปดาห์ ไม่อาจตัดสินได้ว่าใครเรียนเก่งหรือไม่เก่ง แม่เชื่อมั่นว่า ลูกของแม่ก็ต้องมีความเก่งและความดีที่จะแสดงออกให้เพื่อน ๆ มองเห็นเหมือนกัน ขอแต่เพียงอย่าให้ความท้อถอย เบื่อหน่ายมาเป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญของลูกเสียเลย

ลูกคงจำได้ เมื่อเราชวนกันไปเก็บพุทราป่าบนภูเขา แม่เคยชี้ให้ลูกดูต้นศรนารายณ์และต้นไม้จำพวกกระบองเพชร ที่มันขึ้นงอกงามอยู่ตลอดฤดูแล้งจนเข้าหน้าฝน มันอดทนต่ออากาศที่ร้อนจัดในเวลากลางวัน อดทนต่อความหนาวเย็นในเวลากลางคืน ต้นไม้อื่นผลัดใบเหลืองร่วงหล่น บางต้นก็เหี่ยวเฉาตายไป แต่

ต้นไม้พวกนี้ยังคงยืนต้นอยู่อย่างแข็งแรง เมื่อลูกเก็บดอกของมัน มาให้แม่ดู เราเคยตื่นเต้นและแปลกใจอย่างเหลือเกิน ไม่น่าเชื่อว่าท่ามกลางความแห้งแล้งกันดาร มันจะมีดอกช่อใหญ่ สีขาว งดงาม กลีบนุ่ม แบบบาง เกสรสีสดสวยเช่นนั้น นี่แหละลูกรัก ความเข้มแข็งอดทนย่อมนำผลตอบแทนที่ถึงยามมาให้เสมอ

นอกจากความอดทนแล้ว ความอดกลั้นก็เป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้ลูกอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ความอดกลั้นคือการรู้จักข่มใจ สะกดใจ สะกดอารมณ์ที่พลุ่งพล่านขึ้นมา คนที่ไม่มีขันตินั้น เขามีอารมณ์เหมือนไฟ รู้สึกอย่างไรก็ลุกโพล่งขึ้น เผลอไหม้สิ่งรอบข้างให้เดือดร้อนกันไปหมด ในที่สุดก็จะทำลายตนเองให้เสื่อมสลายลง การอดกลั้น ความโกรธ ความอยาก ความเสียใจ เสียหาย น้อยใจนั้น แม้ไม่ได้สอนให้กลั้นแล้วเก็บเงียบ สุมไว้ในอกจนกลายเป็นความผูกพยาบาท อาฆาตจองเวร แม่ขอให้ลูกกลั้นอารมณ์เหล่านั้นไว้เพื่อคับให้สิ้นไป เพราะบางครั้งเราไม่สามารถคับอารมณ์รุนแรงในทันทีทันควันได้ ต้องข่มใจ ต้องอดกลั้นไว้ขั้นหนึ่งก่อน พอให้เกิดสติยังคิด แล้วจึงหาทางแก้ไขเรื่องราวกลายเป็นดี

ขันติ เกิดขึ้นในจิตใจของคน แม่ขออธิบายข้อความนี้ โดยยกตัวอย่างเรื่องของพระโพธิสัตว์ ครั้นเมื่อเสวยพระชาติเป็นดาบส ได้นามว่า ขันติวาที เพราะเป็นผู้ที่ยึดมั่นในขันติอย่างยิ่ง

พระโพธิสัตว์ ได้ถูกพระราชาองค์หนึ่ง พระนามว่า กลาป ซึ่ง
เสวยน้ำจันทน์มีนเมา แสดงกิริยาเกรี้ยวกราด คำว่า และโดยตี
อย่างรุนแรง พระโพธิสัตว์ก็ยังยืนยันว่าท่านยึดถือขันติ คือความ
ไม่โกรธ ในเมื่อคนอื่นคำอยู่ ประหารอยู่ และคูหมิ่นอยู่

พระราชาได้รับสั่งให้โบยพระโพธิสัตว์ถึงสองพันครั้ง พระ
โพธิสัตว์ก็ยังอดกลั้นความโกรธไว้ได้ดังเดิม และได้ทูลถาม พระ
ราชาว่า “พระองค์ทรงสำคัญว่า ขันติ มีอยู่ในระหว่างเนื้อหนัง
ของอาตมาภาพ หรือขันติมิได้อยู่ในเนื้อหนังนี้เลย แต่ทว่าคงอยู่
ภายในหทัยอันลึกของอาตมาภาพ”

แม้พระโพธิสัตว์จะถูกตัดมือ ตัดเท้า ตัดจมูก ท่านก็ยัง
คงถือขันติ คือ ช่มใจไม่โกรธ ได้อยู่นั่นเอง จนพระราชากลาป
ต้องพ่ายแพ้ไป^๒

ที่แม่เล่าเรื่องชาดกนี้ให้ฟัง เป็นเพียงตัวอย่างเปรียบเทียบ
ให้เห็นว่า ในการสร้างสมบารมี^๓ ของผู้มีบุญนั้น สิ่งสำคัญ
อย่างหนึ่งก็คือจะต้องเป็นผู้มีขันติ อดกลั้นความโกรธ ความเจ็บ
ใจเสียได้ ตัวลูกเองไม่ใช่พระโพธิสัตว์ ลูกคงไม่มีมารร้ายมาทรมาน
ลูกให้เจ็บปวดถึงเพียงนั้น ฉะนั้น เมื่อมีเรื่องเล็กน้อยมากระทบ
ใจลูก ขอให้จิตใจของลูกมีขันติ ช่มความขุ่นเคืองนั้นให้คลาย
ลงเถิด

๑. จัน, ข้าพเจ้า สำหรับพระสงฆ์ สามเณร ใช้พูดกับภคุหัตถ์

๒. ขันติว่าที่ชาดก

๓. คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ คุณความดีที่ได้บำเพ็ญมา คุณสมบัติที่ทำให้ยิ่งใหญ่

ตัวแม่เอง เมื่อได้รับจดหมายของลูก ก็ร้อนใจมาก รู้สึก
โกรธคุณน้าและพี่น้องของลูก โกรธเพื่อนของลูก จนคิดจะเขียน
จดหมายตัดพ้อต่อว่าเขาให้สมกับที่เขาทำให้ลูกต้องมีความทุกข์
แต่เมื่อแม่ข่มใจได้ อารมณ์เย็นลง ก็สามารถสำรวจปัญหาของลูก
และหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นได้ แม่จึงขอร้องให้ลูกฝึกตนให้อดทน
ฝึกใจให้อดกลั่น ข่มความรู้สึกและอารมณ์อันรุนแรงให้ได้ ลูกแม่
ก็จะเป็นคนที่สุขุม กิริยามารยาทเรียบร้อย เป็นที่รักของญาติและ
เพื่อนทุกคน

คุณพ่อและน้อง ๆ ฝากความคิดถึงมาถึงลูก คุณพ่อฝาก
ให้ถามว่า เวลาที่ลูกไม่สบายใจทำไมไม่ลองวาดรูปเล่นดูบ้าง ลูก
ชอบวาดเขียนมาตั้งแต่เล็ก ๆ แล้ว ถ้ามีรูปดี ๆ ส่งมาให้คุณพ่อ
ดูบ้างก็ได้

จากแม่ที่รักและห่วงใยลูก

หนังสืออ้างอิง

๑. มังคลัตถที่ปนีแปล เล่ม ๔
๒. ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ พระไตรปิฎกภาษาไทย
เล่ม ๔๒ หน้า ๑๘๖
๓. พระคัมภีร์ชาดกแปล ฉบับ ส.อ.ส. เล่ม ๗ หน้า

“สุภา สงมสุส สามัคคี : ความสามัคคีของหมู่ ย่อมทำให้เกิดสุข

ทิวทัศน์ ณ ชายทะเล หาดบางละมุงในคืนข้างขึ้น
๑๓ ค่ำ ดวงคงมาและชวนให้สบายใจ พื้นทรายเรียบสะอาด
มองขึ้นไปบนฝั่งจะเห็นตมมะพร้าวขึ้นแน่นขนัด เป็นทิวลึกดู
คล้ายกับช่อนิยายลึกลับไว้เบื้องหลัง หน้าเรือนไม้ท่าสีขาวหลัง
หนึ่ง มีกองไฟก่อลุกสว่างโพลง รอบ ๆ กองไฟนั้น นักเรียน
ชายชั้นมัธยมศึกษา ๒ จำนวน ๓๐ คน กำลังนั่งล้อมวงอยู่ บ้าง
กำลังปั้นปลาหมึก เฝ้ามั่นเทศหัวเล็ก ๆ บ้างก็เป่าหีบเพลงปาก
ร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน ค่ำนั้นเป็นคืนสุดท้ายที่ผู้แทนลูกเสือ
จากโรงเรียนต่าง ๆ ๑๐ โรงเรียนมาตั้งค่ายพักแรมที่หาดบางละมุง
ทุกคนได้มีโอกาสมาอยู่ร่วมกัน นอน กิน เล่น ทำงาน ผักผ่อน
ร่วมกัน จนเกิดความรักใคร่กลมเกลียวกันลึกซึ้งอย่างที่ไม่เคยรู้
สึกมาก่อน

เสียงเพลงไทยสากลจากวิทยุกระเป๋าคู่หูของครูสกล เงียบ
ลง เมื่อถึงรายการข่าวย่อยสี่มุมเมือง ข่าวหนึ่งที่ทำให้นักเรียน
สนใจและหยุดร้องเพลงเพื่อที่จะได้ฟังชัดเจนนั่นก็คือข่าวนักเรียน
สองโรงเรียนทะเลาะวิวาทและยกพวกบุกเข้าตีกันถึงในโรงเรียน

ตามข่าวแจ้งว่า นักเรียนที่บุกรุกนั้นได้ทำลายสิ่งของ อุปกรณ์การเรียนเสียหายหลายแสนบาท ฝ่ายตั้งรับก็ได้เตรียมระเบิดขวด มีด ไม้ และอาวุธที่ร้ายแรงเท่าที่จะประดิษฐ์เองได้ ตอบโต้ หวังทำลายชีวิตให้สมแก่น พอดีเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ไปควบคุมสถานการณ์ทันทั่วทั้งที่ เหตุการณ์จึงสงบลง

นักเรียนฟังข่าวนี้ด้วยความตื่นเต้น เพราะต่างก็มีเพื่อนอยู่ในโรงเรียนทั้งสองนั้น เสียงถกเถียงกันเอะอะว่า โรงเรียนนั้นเป็นฝ่ายผิด โรงเรียนนี้เป็นฝ่ายถูก จนบรรยาภาศที่ร่ำรรมย์กำลังจะกลายเป็นร้ายแรง ครูสกลจึงต้องช่วยตัดสินว่า “ทำผิดทั้งสองโรงเรียนนั้นแหละเพราะขาดความสามัคคี”

ลิขิตยกมือขึ้นทันที พร้อมกับพูดว่า “ผมขออนุญาตพูดครับ ผมกลับเห็นว่า นักเรียนพวกนั้นมีความสามัคคีกันดี เมื่อมีใครมาคุกคามเกียรติของโรงเรียน ก็ร่วมมือร่วมใจกันอย่างพร้อมเพรียง บุกรุกทำลายล้างให้ราบเรียบไป อย่างนี้ไม่เรียกว่าดีหรือครับ”

“ปัญหาของลิขิต นี่น่าคิด” ครูสกลตอบ “ถ้าอย่างนั้นรายการธรรมะก่อนนอนในคืนนี้ เราย้ายมาฟังกันที่ชายหาดแทนที่จะทำในห้องประชุมอย่างคืนก่อนๆ จะดีไหม”

ทุกคนเห็นพ้องกับข้อเสนอของครูสกล บัญชาเอาท่อนไม้ เชื้อไฟให้ลุกสว่างขึ้น สมบัติและขจร ช่วยกันเก็บของที่เกลื่อน

กลาอยู่รอบ ๆ ใส่ลงในเชิงที่เตรียมมาเรียบร้อยแล้ว ครูสกลจึงตอบปัญหาของลิขิต

“การยกพวกตีกันนั้นจะนับว่าดีไม่ได้ เพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากเหตุอันไม่ดี และเกิดผลที่เลวร้าย การที่คนกลุ่มหนึ่งร่วมใจกันก่อให้เกิดความแตกแยกกับหมู่คณะอื่นอีกหลายกลุ่มนั้นไม่เรียกว่ามีความสามัคคี”

ครูสกล เขียนภาษาบาลีประโยคหนึ่งลงบนพื้นทราย แล้วให้สุเทพและรุ่นแสงช่วยกันอ่าน นักเรียนทั้งสองอ่านออกเสียงว่า “สุขา สุขุมสุส สามัคคี”

“นิรันดร์ ลองแปลซิ หมายความว่าอย่างไร” ครูสกลถามนิรันดร์มีสีหน้าแสดงความยุ่งยาก

“แหม ผมไม่ค่อยถนัดเลย เรื่องภาษาบาลีนี้ แต่ผมจะเดาความคุณะครับ เพราะเป็นคำที่เคยเห็นมาแล้วทั้งนั้น แปลว่า พระสงฆ์มีความสุขเพราะสามัคคีกัน ใช่มั้ยครับ”

เพื่อน ๆ หัวเราะกันครืน เมื่อได้ยินคำแปลของนิรันดร์ครูสกลชมเชยว่านิรันดร์ เคาเก่ง เกือบถูก ครูสกลแปลความหมายที่ถูกต้องคือ “สุขา สุขุมสุส สามัคคี แปลว่า ความสามัคคีของหมู่ย่อมทำให้เกิดสุข” ครูสกลอธิบายความหมายของแต่ละคำดังนี้

ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียง ประองดองกันทั้งทางกาย และทางใจ ความสามัคคีนี้ย่อมมีอยู่ทั้งในกลุ่มคน

เพียงสองสามคน และในคนกลุ่มใหญ่ ผู้ที่มีความสามัคคีนั้นมีความรัก และการให้อภัย เป็นพื้นฐาน อันทำให้กลุ่มคนนั้นมีการกระทำที่แสดงความสามัคคีในทางที่ถูก คือสามัคคีเพื่อเสริมสร้าง เช่น ร่วมใจร่วมแรงกันพัฒนาบริเวณโรงเรียน เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือโดยพร้อมเพรียงกัน ช่วยเหลือกันเมื่อเกิดปัญหาเป็นต้น ความสามัคคีที่แท้นั้นต้องไม่มีนัยแห่งความแตกแยก การที่คนกลุ่มหนึ่งรักกันเพราะโกรธคนอีกกลุ่มหนึ่ง ประองคองกันเพื่อทำลายผู้อื่นนั้นไม่มีประโยชน์ และไม่ถูกต้อง

สงฺฆ แปลว่า หมู่ คณะ คำว่า สงฺฆ ในพระพุทธศาสนาหมายถึงพระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ความจริงคำว่า “สงฆ” นี้มีใช้ในฝ่ายโลกมาก่อน อย่างสภาของพวกศากยะทั้งหลายก็เรียกว่า “สังฆะ” ถ้าจะเปรียบเทียบกับสมัยนี้ “สังฆะ” ก็คือสภาผู้แทนราษฎรนั่นเอง

สุธรรม ชักถามขึ้นว่า “ถ้าเช่นนั้น กลุ่มพวกเราทั้งหมดที่นั่งอยู่นี้ก็เรียกว่าสังฆะ ได้เหมือนกันใช่ไหมครับ”

“ตามความหมายของรูปศัพท์เดิมก็เรียกได้” ครูสกลตอบ “ครูขออธิบายต่อไปเลยว่า การอยู่เป็นหมู่คณะตั้งแต่สองคนขึ้นไปนั้น เราย่อมมีความเห็นขัดแย้งกัน ผิดพ้องหมองใจกันเป็นธรรมดา ถ้าขาดความสามัคคี ทั้งทางกาย และทางใจแล้ว ย่อมประองคองกันได้ยาก ทำให้ขาดความสุขกายและสุขใจ ซึ่ง

ความสุขในที่นี้ หมายถึงความสงบ ความราบรื่น ความเจริญนั้นเอง นักเรียนเคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับความสามัคคีบ้างหรือไม่”

นิวัติ ตอบว่า “ผมเคยได้ยินคำคมบอกว่า สามัคคีคือพลัง” และ “รวมกันเราอยู่ แยกกันเราตาย”

โบราณว่า “ถ้าเหลือกำลังลาก จงออกปากบอกแซกช่วยแบกหาม” วีรวัฒน์เสริมขึ้นด้วยการท่องกลอน

“ผมก็นึกได้อีกกลอนหนึ่ง” ธนาพุท พลังโยนท่อนไม้เข้าไปในกองไฟ

“ไทยรวมกำลังตั้งมั่น จะสามารถป้องกันชั้นแข็ง
ถึงแม้ว่าศัตรูผู้มีแรง มายุทธ์แย่งก็จะประลาตไป”

ชรินทร์ นักเรียนผู้มีชื่อเสียงคล้ายนักร้องคาราของ ร้องเพลงสามัคคีชุมนุม ขึ้นเป็นต้นเสียง เพื่อนๆ ก็เลयर้องตามกันอย่างสนุกสนาน

เมื่อเพลงจบลงแล้ว สุรพล ขออาสาเล่าเรื่อง นกกระจาป เป็นนิทานประกอบธรรมะข้อนี้ แต่ลิขิตคัดค้าน โดยให้เหตุผลว่าทุกคนรู้เรื่องดีอยู่แล้ว บัญญาจึงขอเล่าเรื่องพ่อสอนให้ลูกลองหักแขนงไม้ทั้งกำ สุรพลก็คัดค้านว่าเรื่องนี้เราก็อ่านกันมาแล้วตั้งแต่อยู่ชั้นประถม

“ถ้า เช่นนั้น ครูมีเรื่องชาดกเรื่องหนึ่ง ชื่อว่า ต้นไม้สามัคคี” ครูสกลพุท

เสียงกระแอมดังมาจากทางทีวี นังอยู่ ทีวี ยกมือขึ้นและพูดว่า “คุณครูเล่าชาดกเสียเรื่อยเลยครับ ไม่มีเรื่องแบบ เจมส์บอนด์หรือริงโก้เล่าประกอบบ้างหรือครับ ค่อยเกิดกำลังภายในสักหน่อย”

“ครูกลับเห็นว่าเรื่องชาดกนี้มีกำลังภายในมากกว่าเรื่องที่เธอพูด” ครูสกลตอบ “คนที่ฟังชาดกแล้วจะต้องหัดคิด หัดเปรียบเทียบและตีความหมายว่า ที่เป็นเรื่องของ พระอินทร์ เทวดา ต้นไม้ สัตว์พูดได้นั้นมีความหมายว่าอย่างไร สอนอะไรแก่เรา กำลังความคิดนั้นจัดได้ว่าเป็นกำลังภายในที่สำคัญที่สุดในตัวเราทีเดียว”

“คุณครูเล่าเถิดครับ” ทีวีตอบ “ผมออกจะดูภาพยนตร์บ่อยเกินไปเท่านั้นเอง”

ครูสกลชี้มือไปทางบนฝั่ พลังพูดกับนักเรียนว่า “เธอลองมองดูงมมะพร้าว นั้นจะเห็นว่ามันขึ้นอยู่เป็นกลุ่ม ต้นลมพายอยู่ชั่วนาตาปี ส่วนต้นที่ขึ้นอยู่โดดเดี่ยวพวงเหื่อนั้นกลับหักสะบั้นเหลือเพียงครึ่งลำต้น มะพร้าวทุกต้นบนฝั่ นั้น ต่างอาศัยยึดราก และแตกกิ่งก้านเกี่ยวพันกันอยู่ แม้จะมีพายุรุนแรงเพียงใด ก็ยากที่จะพัดให้โค่นล้มลงได้ มีชาดกอยู่เรื่องหนึ่ง เล่าว่า

ในอดีตกาล เมื่อพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ณ ป่าหิมพานต์ ท้าวเวสสุวัณ^๑ ในสรวงสวรรค์ได้

๑. ชื่อท้าวโลกบาล (ผู้รักษาลोक) องค์หนึ่งในสี่องค์ ประจำทิศอุดร ท้าวเวสวัณหรือท้าวเกรกก็เรียก

จุติ^๒ พระอินทร์จึงได้ตั้งท้าวเวสสุวรรณองค์ใหม่ขึ้นมาแทน ท้าวเวสสุวรรณองค์หลังนี้ เมื่อได้รับตำแหน่งแล้วก็ประกาศไปยังหมู่เทวดาทั้งหลายว่า พวกท่านจงจับจองต้นไม้ กอไม้ พุ่มไม้ และเครื่องเรือน เป็นวิมานในสถานที่เป็นที่พอใจของตนๆ เกิด คราวนั้น พระโพธิสัตว์ได้ทรงเลือกประทับ ณ ป่าร้าง และได้แนะนำหมู่ญาติรุกขเทวดาทั้งหลายว่า เมื่อจะจับจองวิมาน จงอย่าจับจองวิมานต้นไม้ที่อยู่บนเนิน แต่จงจับจองวิมานที่ต้นไม้อันตั้งอยู่ล้อมรอบวิมานที่เราจับจองแล้วในป่าร้างนี้เกิด บรรดาเทวดาทั้งหลายผู้ที่เป็นบัณฑิต^๓ ก็ปฏิบัติตามคำแนะนำของพระโพธิสัตว์

ส่วนรุกขเทวดาที่มีใช้บัณฑิต ต่างก็ปรึกษากันว่า การจับจองวิมานในป่าย่อมไร้ประโยชน์ จึงพากันแยกย้ายไปจับจองวิมานที่ต้นไม้หน้าประตูบ้าน ตามนิคม และราชธานีทั้งหลายที่มีมนุษย์อาศัยอยู่ โดยหวังจะได้ลาภยศ เพราะคนคงเอาเครื่องสักการะมาบูชาเช่นสรวงเสมอๆ ผิดกับอยู่ในป่าซึ่งจะต้องอดอยาก

อยู่มาวันหนึ่ง เกิดพายุและฝนตกหนัก แม้นต้นไม้ใหญ่ๆ ที่มีรากมั่นคงยังถูกลมพัดถอนรากโคนขึ้นมากมาย แต่เมื่อลมพัดไปถึงป่าร้างซึ่งมีต้นไม้ขึ้นเบียดชิดกันอยู่ นั้น ลมก็พัดผ่านไปมา แต่ก็ไม่อาจทำให้ต้นไม้โค่นลงได้

๒. ตาย โดยมากใช้สำหรับเทวดา

๓. ผู้มีปัญญา นักปราชญ์

ป่าร้าง มีรุกขเทวดาจับจองวิมานบนต้นไม้ร้าง

ต้นไม้ที่ขึ้นโคตเดียวอยู่ตามบ้านนั้นถูกพายุพัดโค่นลงหมด
พวกรุกขเทวดาที่วิมานหลาย ต่างก็ไม่มีที่พำนัก จึงพากันไป
กราบทูลพระโพธิสัตว์ และขออาศัยอยู่ ณ ป่าร้างนั้น พระโพธิ
สัตว์จึงตรัสพระคาถาว่า

หมู่ญาติมีมากมายเป็นดี แม้ถึงไม้เกิดในป่ามีหมู่มากก็เป็น
สิ่งที่ดี ลมพัดต้นไม้ที่ตั้งอยู่โคตเดียว แม้จะใหญ่โตเป็นเจ้าป่าก็
หักโค่นได้^๔

อธิบายว่า คนเรามีญาติพี่น้อง มิตรสหาย ย่อมต้องถ้อย
ที่ถ้อยอาศัยกัน เป็นความดีงามที่ประเสริฐยิ่ง คนอื่นจะมากำจั
มิได้ ต้นไม้ที่เกิดในป่ามากมาย ย่อมอยู่ได้ด้วยลักษณะการที่ต่าง
กันต่างก็ดำรงกัน ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โคตเดียว แม้จะใหญ่โตเพียง
ใดก็อาจถูกลมพัดหักโค่นลงได้”

ครูสกลเล่าเรื่องชาดกจบแล้ว จึงถามนักเรียนว่ามีใครพอ
จะสรุปข้อคิดจากเรื่องที่สนทนากันมาตั้งแต่ต้นได้บ้าง

ชรินทร์สรุปว่า ความสามัคคีทำให้เกิดความมั่นคงและ
ความปลอดภัย อันเป็นพื้นฐานของความสงบ ที่เรียกกันอย่าง
ไพเราะว่า สันติภาพ

นิรันดร์ เพิ่มเติมว่า คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย
สามคนกลับมาได้

๔. จากรุกขธัมมชาดก วรรณวรรค เอกนิบาต พระกัมภีร์ชาดกแปล ฉบับ ศ.อ.ส.
เล่ม ๓ หน้า ๒๐-๒๓

บ้ำร้งถูกพายุกระหน่ำ แต่ไม่ไค่ถลัน

วิศว์ ให้ความเห็นใจ ความสามัคคี ทำให้คนแต่ละคนใน หมู่คณะต่างก็ช่วยเหลือกัน ให้ภัยกัน และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ครูสกลชมเชยนักเรียนว่า สรุปข้อคิดได้ดีมาก พร้อมทั้ง พูกว่า “วัยของนักเรียนทุกคนขณะนี้ เป็นวัยรุ่น นักเรียนกำลังมี สุขภาพทางกายแข็งแรง จิตใจและอารมณ์รุนแรง ถ้าเขามีธรรมะ ข้อสามัคคีประจำใจไว้ ย่อมเป็นหลักให้เขายึดเหตุและผล ไม่ วุ่นวาย เอาแต่อารมณ์ของตน ไม่ประพฤตสิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกร้าง ซึ่งผิดธรรมะและบางครั้งผิดกฎหมาย

เอาละ การสนทนารธรรมของเราคืนนี้ควรจะจบได้แล้ว เราควรจะกลับขึ้นไปนอนเสียที เพราะพรุ่งนี้เราจะออกเดินทาง กลับแต่เช้าตรู่”

นักเรียนช่วยกันดับไฟตามวิธีที่ได้เรียนมา บ้างก็เก็บของ และทำความสะอาดพื้นทรายให้เรียบร้อย แล้วก็พากันเดินกลับ ไปสู่บ้านพัก

หาดทรายนั้นเงียบสงบ เมื่อลมพัดกระโชกมาได้ยิน เสียงใบมะพร้าวส่ายซู่ซ่าเบา ๆ รวักบะจะประกาศว่า ตราบใดที่ ทุกต้นรวมกลุ่มกันอยู่อย่างหนาแน่น ณ ที่นี้ ตราบนั้นย่อมปลอดภัยจากแรงคลื่นและแรงลม ยิ่งความร่มรื่นผาสุกแก่สถานทีและหมู่ชนตลอดไป.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายกำธร สติรกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

๖ พฤษภาคม ๒๕๑๔

